

บทที่ 7

ปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของนโยบายการจัดการการผลิตและการตลาด หอมแดงในจังหวัดศรีสะเกษ ปีเพาะปลูก 2546/47-2548/49

หลังจากที่บทที่แล้วได้นำเสนอผลสำเร็จของนโยบายทั้งระดับนโยบายและระดับโครงการ/งานไปแล้ว ในบทนี้จะเป็นการนำเสนอปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของนโยบาย ซึ่งจะวิเคราะห์ตามกรอบที่เสนอไปในบทที่ 2 ที่แยกปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของนโยบายเป็น 2 กลุ่มใหญ่ประกอบไปด้วยปัจจัยที่ส่งผลต่อการกระทำ (Actionable Factors) กล่าวคือ ปัจจัยด้านโครงการ/งานและปัจจัยด้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และปัจจัยแวดล้อม (Conditioners) กล่าวคือ ปัจจัยด้านกลุ่มเป้าหมายทั้งระดับครัวเรือนและชุมชน โดยแบ่งการนำเสนอออกเป็น 3 ส่วน กล่าวคือ 1. ปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของผลที่สำคัญของนโยบาย ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความเกี่ยวข้องระหว่างปัจจัยที่อยู่ในลักษณะตัวแปรเดียว (Single Variable) ทั้งหลายกับผลระดับนโยบายที่สำคัญในแต่ละประเด็น 2. ความเชื่อมโยงของผลที่สำคัญของนโยบายและปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวที่เชื่อมต่อ: จากภาพย่อยสู่ภาพรวม ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชื่อมโยงหลังจากที่ได้วิเคราะห์รายประเด็นไปแล้ว และ 3. ข้อค้นพบเกี่ยวกับปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวที่สำคัญที่สุดของนโยบาย ซึ่งเป็นการสะท้อนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับผลสำเร็จของนโยบายที่พบว่าสำคัญที่สุดจากการศึกษาในครั้งนี้

1. ปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของผลที่สำคัญของนโยบาย

ปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวนั้น (Success Factors and Failure Factors) คือ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จและความล้มเหลวของนโยบายทั้งในระดับนโยบายและระดับโครงการ/งาน ซึ่งไม่เจาะจงเฉพาะปัจจัยเชิงเหตุผล (ปัจจัยที่เป็นเหตุเป็นผล) เท่านั้น แต่รวมปัจจัยที่เป็นเงื่อนไขสำคัญร่วมด้วย

อนึ่ง เนื้อหาที่จะกล่าวถึงต่อไปนี้จะเป็นการเสนอปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของผลระดับนโยบายที่สำคัญ (ผลลัพธ์สูงสุดของโครงการ/งานที่เกี่ยวข้อง) โดยพิจารณาปัจจัยที่อยู่ในลักษณะตัวแปรเดียวทั้งหมดที่ได้จำแนกไว้ในบทที่ 2 รวมถึงให้รายละเอียดไว้ในบทที่ 4 ซึ่งในการวิเคราะห์การเป็นปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวนั้นจะใช้วิธีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์หรือความเป็นอิสระต่อกันด้วยสถิติไคสแควร์ (Chi-square) ทั้งนี้ ถ้าทดสอบพบว่าสัมพันธ์กันจะใช้ครอมเมอร์ส วี (Cramer'V) (กรณีระดับของตัวแปรเป็นนามาตรา) และเทาปี (Tau-

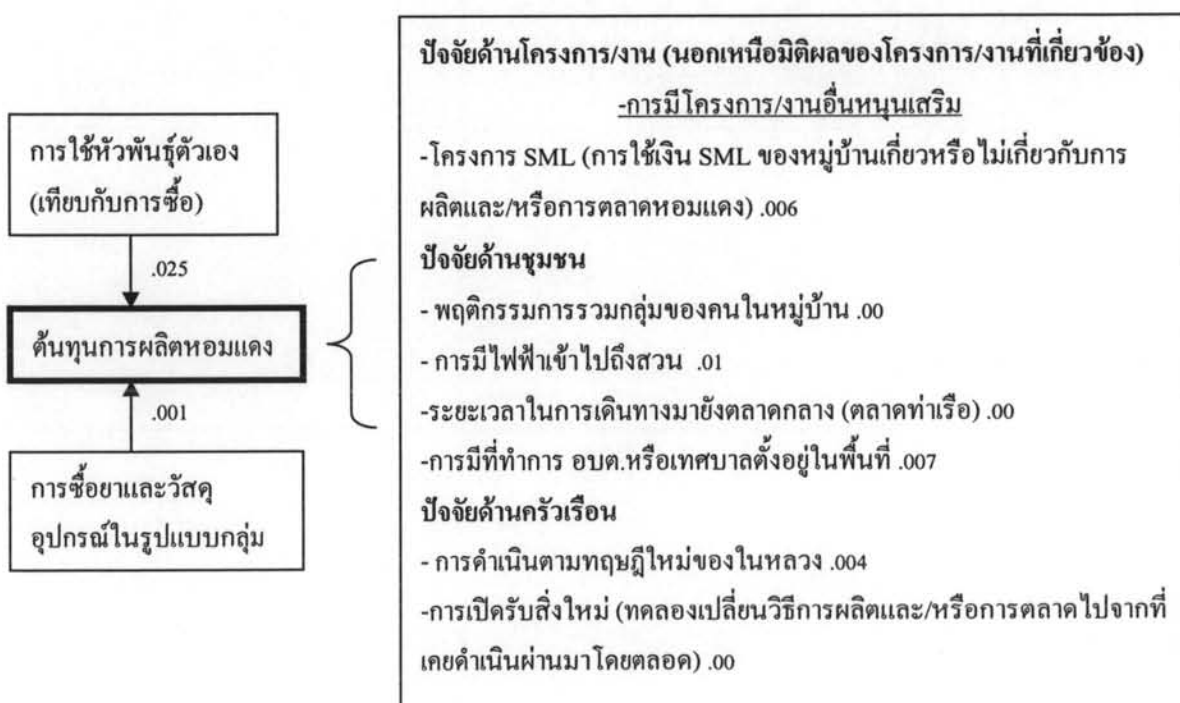
b) หรือ เทาซี (Tau-c) (กรณีระดับของตัวแปรเป็นอันดับมาตรา) วัดระดับ ความเข้ม หรือ ความมากน้อยของความสัมพันธ์นั้นดังที่ได้เสนอไปในบทที่ 4

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากผลระดับนโยบายในการศึกษาครั้งนี้มีอยู่ 9 ประเด็น ซึ่งการค้นหาค้นหาปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของผลระดับนโยบายทั้งหมดนั้น ย่อมทำให้ผลการศึกษากว้างขวางจนเกินไปกระทั่งไม่มีจุดมุ่งเน้น (focused) ที่ชัดเจน รวมไปถึง การที่ข้อมูลเพื่อศึกษาผลระดับนโยบายจำนวนหนึ่งมิใช่ข้อมูลเชิงปริมาณและมีได้เป็นข้อมูลคร่าวๆ ทำให้ไม่มีความถี่ที่จะนำไปวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยวิธีทางสถิติได้ จึงจำเป็นต้องกำหนดขอบเขตด้วยการเลือกค้นหาค้นหาปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของผลระดับนโยบายเฉพาะผลที่สำคัญและมีข้อมูลที่เป็นความถี่ ซึ่งประกอบไปด้วย 4 ประเด็น ดังนี้ คือ การลดต้นทุนการผลิต การเพิ่มคุณภาพผลผลิต (ตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ) การเพิ่มมูลค่าผลผลิต (ในมิติราคาขายที่เกษตรกรได้รับ) และการลดหนี้ในระบบและหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนได้ของเกษตรกร อนึ่ง นำเสนอตามลำดับได้ดังต่อไปนี้

1.1 การลดต้นทุนการผลิต

ปัจจัยที่นำมาประมวลวิเคราะห์ทั้งหมดนั้นสามารถพิจารณาได้จากตาราง AOC ในภาคผนวก ก. ซึ่งจากการนำเอาปัจจัยตามตารางดังกล่าวมาวิเคราะห์ได้ผลการวิเคราะห์เป็นดังนี้

แผนภาพที่ 20 แสดงปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของการลดต้นทุนการผลิต

หมายเหตุ ตัวเลข คือ ค่านัยสำคัญ (Sig.) ของไคสแควร์

- หมายถึง ผลระดับนโยบาย → หมายถึง สัมพันธ์กันกับ
- หมายถึง ผลระดับโครงการ/ งาน

ที่มา: สังเคราะห์จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยสถิติไคสแควร์

คำอธิบาย

จากแผนภาพ สามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ดังนี้

การใช้หัวพันธุ์ตัวเอง

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.025 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าเทาซ็อยที่อยู่ร้อยละ 3.4 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างน้อย ทั้งนี้ เกษตรกรที่ใช้หัวพันธุ์ตัวเองโดยไม่ซื้อเลย ร้อยละ 26.7 มีต้นทุนการผลิตหอมแดงลดลง ในขณะที่ เกษตรกรที่ซื้อหัวพันธุ์ทั้งหมดที่มีต้นทุนการผลิตหอมแดงลดลงมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 16.9

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่ใช้หัวพันธุ์ตัวเองโดยไม่ซื้อเลย ร้อยละ 40 มีต้นทุนการผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้น ในขณะที่ เกษตรกรที่ซื้อหัวพันธุ์ทั้งหมดที่มีต้นทุนการผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้นมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 49.2 จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรที่ใช้หัวพันธุ์ตัวเองโดยไม่ซื้อเลย จะลดต้นทุนการผลิตหอมแดงลงได้มากกว่าเกษตรกรที่ซื้อหัวพันธุ์ทั้งหมด หากแต่ตัวเลขที่ปรากฏชี้ว่ามีที่ลดได้จริงแต่มีไม่มาก (ไม่ได้พิจารณากรณีที่ต้นทุนการผลิตที่ผ่านมาไม่แตกต่างกันมาก)

การซื้อยาและวัสดุอุปกรณ์ในรูปแบบกลุ่ม

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.001 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าเทาซ็อยที่อยู่ร้อยละ 3.4 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างน้อย ทั้งนี้ เกษตรกรที่ซื้อยาและวัสดุอุปกรณ์ในรูปแบบกลุ่มมากขึ้น ร้อยละ 13.2 มีต้นทุนการผลิตหอมแดงลดลง ในขณะที่ เกษตรกรที่ไม่มีการซื้อยาและวัสดุอุปกรณ์ในรูปแบบกลุ่มเลยมีเพียงร้อยละ 1.7 เท่านั้นที่มีต้นทุนการผลิตหอมแดงลดลง

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่ซื้อยาและวัสดุอุปกรณ์ในรูปแบบกลุ่มมากขึ้น ร้อยละ 50.4 มีต้นทุนการผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้น ในขณะที่ เกษตรกรที่ไม่มีการซื้อยาและวัสดุอุปกรณ์ในรูปแบบกลุ่มเลยที่มีต้นทุนการผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้นมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 61 จึงกล่าวได้ว่า

เกษตรกรที่ซื้อขายและวัสดุอุปกรณ์ในรูปแบบกลุ่ม จะลดต้นทุนการผลิตหอมแดงลงได้มากกว่าเกษตรกรที่ไม่มีการซื้อขายและวัสดุอุปกรณ์ในรูปแบบกลุ่ม

การใช้เงิน SML ของหมู่บ้านเกี่ยวหรือไม่เกี่ยวกับการผลิตและ/หรือการตลาดหอมแดง

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.006 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าคาเมอร์สวียูที่ร้อยละ 19.6 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรในหมู่บ้านที่มีการใช้เงิน SML เกี่ยวกับการผลิตและ/หรือการตลาดหอมแดง ร้อยละ 16.7 มีต้นทุนการผลิตหอมแดงลดลง ในขณะที่ เกษตรกรในหมู่บ้านที่ไม่มีการใช้เงิน SML เกี่ยวกับการผลิตและ/หรือการตลาดหอมแดงที่มีต้นทุนการผลิตหอมแดงลดลงมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 10.3

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรในหมู่บ้านที่มีการใช้เงิน SML เกี่ยวกับการผลิตและ/หรือการตลาดหอมแดง ร้อยละ 35.7 มีต้นทุนการผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้น ในขณะที่ เกษตรกรในหมู่บ้านที่ไม่มีการใช้เงิน SML เกี่ยวกับการผลิตและ/หรือการตลาดหอมแดงที่มีต้นทุนการผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้นมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 55.1 จึงกล่าวได้ว่าการใช้เงิน SML ของหมู่บ้านเกี่ยวกับการผลิตและ/หรือการตลาดหอมแดง จะลดต้นทุนการผลิตหอมแดงลงได้มากกว่าการใช้เงิน SML ของหมู่บ้านไม่เกี่ยวกับการผลิตและ/หรือการตลาดหอมแดง

พฤติกรรมการรวมกลุ่มของคนในหมู่บ้าน

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.00 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าคาเมอร์สวียูที่ร้อยละ 23.4 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างมาก ทั้งนี้ เกษตรกรในหมู่บ้านที่มีการรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ผู้ปลูกหอมแดง ร้อยละ 28.3 มีต้นทุนการผลิตหอมแดงลดลง ในขณะที่ เกษตรกรในหมู่บ้านที่ไม่มีการรวมกลุ่มที่มีต้นทุนการผลิตหอมแดงลดลงมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 23.3

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรในหมู่บ้านที่มีการรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ผู้ปลูกหอมแดง ร้อยละ 32.1 มีต้นทุนการผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้น ในขณะที่ เกษตรกรในหมู่บ้านที่ไม่มีการรวมกลุ่มที่มีต้นทุนการผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้นมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 43.3 จึงกล่าวได้ว่าการรวมกลุ่มของเกษตรกรในการดำเนินกิจกรรมทางการเกษตร จะลดต้นทุนการผลิตหอมแดงลงได้มากกว่าการที่ไม่มีการรวมกลุ่ม ซึ่งจะเห็นว่าทิศทางความสัมพันธ์เป็นเช่นเดียวกันกับการซื้อขายและวัสดุอุปกรณ์ในรูปแบบกลุ่มที่ได้กล่าวถึงไปแล้ว

การมีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวน

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.01 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าคามาเออร์สวี่อยู่ที่ร้อยละ 15.9 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรในหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวนอย่างทั่วถึง ร้อยละ 11.1 มีต้นทุนการผลิตหอมแดงลดลง ในขณะที่ เกษตรกรในหมู่บ้านที่ยังไม่มีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวนที่มีต้นทุนการผลิตหอมแดงลดลงมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 10.5

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรในหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวนอย่างทั่วถึง ร้อยละ 51.6 มีต้นทุนการผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้น ในขณะที่ เกษตรกรในหมู่บ้านที่ยังไม่มีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวนที่มีต้นทุนการผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้นมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 66.7 จึงกล่าวได้ว่าการมีโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านในแง่ของการมีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวน จะลดต้นทุนการผลิตหอมแดงลงได้มากกว่าการที่ไม่มี ทั้งนี้ เหตุผลสำคัญก็คือ เกษตรกรที่มีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวนจะไม่ต้องใช้น้ำมันในการสูบน้ำเพื่อรดสวน ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าราคาน้ำมันในปัจจุบันนั้นแพงมาก

ระยะเวลาในการเดินทางมายังตลาดกลาง (ตลาดท่าเรือ)

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.00 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าเทาบ็อบอยู่ที่ร้อยละ 20.8 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างมาก ทั้งนี้ เกษตรกรในหมู่บ้านที่ใช้เวลาในการเดินทางมายังตลาดกลางน้อยกว่า 30 นาที และระหว่าง 30 นาทีถึง 1 ชั่วโมง ร้อยละ 31.7 และ 10.6 ตามลำดับ มีต้นทุนการผลิตหอมแดงลดลง ในขณะที่ เกษตรกรในหมู่บ้านที่ใช้เวลาในการเดินทางมายังตลาดกลางมากกว่า 1 ชั่วโมงที่มีต้นทุนการผลิตหอมแดงลดลงมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 9.7

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรในหมู่บ้านที่ใช้เวลาในการเดินทางมายังตลาดกลางน้อยกว่า 30 นาที และระหว่าง 30 นาทีถึง 1 ชั่วโมง ร้อยละ 22 และ 43.9 ตามลำดับ มีต้นทุนการผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้น ในขณะที่ เกษตรกรในหมู่บ้านที่ใช้เวลาในการเดินทางมายังตลาดกลางมากกว่า 1 ชั่วโมงที่มีต้นทุนการผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้นมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 52.9 จึงกล่าวได้ว่าการใช้เวลาในการเดินทางมายังตลาดกลางน้อยกว่า จะลดต้นทุนการผลิตหอมแดงลงได้มากกว่าการใช้เวลาในการเดินทางมายังตลาดกลางมากกว่า ทั้งนี้ เหตุผลสำคัญก็คือค่าขนส่งนั่นเอง เนื่องจากระยะเวลาข้อมสัมพันธ์กับระยะทาง เมื่อต้องใช้เวลามากหรือเดินทางไกลกว่าก็ย่อมมีภาระค่าขนส่งมากกว่า ซึ่งการขนส่งเองก็จะมีค่าน้ำมันเป็นค่าใช้จ่ายหลัก ในขณะที่ การจ้างรถรับจ้างก็ต้องจ้างในราคาที่แพงขึ้นแปรผันตามราคาน้ำมันที่แพงขึ้นและระยะทางไกลหรือใกล้

การมีที่ทำการ อบต.หรือเทศบาลตั้งอยู่ในพื้นที่

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.007 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าเทปที่อยู่ร้อยละ 16.6 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรในหมู่บ้านที่ที่ทำการ อบต.หรือเทศบาลตั้งอยู่ห่างจากพื้นที่ไม่มากกว่า 1 กิโลเมตร ร้อยละ 14.6 มีต้นทุนการผลิตหอมแดงลดลง ในขณะที่เกษตรกรในหมู่บ้านที่ที่ทำการ อบต.หรือเทศบาลตั้งอยู่ห่างจากพื้นที่มากกว่า 2 กิโลเมตรที่มีต้นทุนการผลิตหอมแดงลดลงมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 12 (พิจารณาเฉพาะกรณีที่ถูกและที่ไกล จึงไม่นำกรณีที่อยู่ห่างระหว่าง 1-2 กิโลเมตรมารวมกล่าวถึง)

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรในหมู่บ้านที่ที่ทำการ อบต.หรือเทศบาลตั้งอยู่ห่างจากพื้นที่ไม่มากกว่า 1 กิโลเมตร ร้อยละ 36 มีต้นทุนการผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้น ในขณะที่ เกษตรกรในหมู่บ้านที่ที่ทำการ อบต.หรือเทศบาลตั้งอยู่ห่างจากพื้นที่มากกว่า 2 กิโลเมตรที่มีต้นทุนการผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้นมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 57.6 จึงสะท้อนได้ว่า อบต.หรือเทศบาลอาจจะพัฒนาอย่างไม่ทั่วถึง หรือ ทั่วถึงแต่ไม่เสมอภาค โดยที่เกษตรกรที่อยู่ใกล้ที่ทำการฯอาจจะได้รับการดูแลที่ดีกว่าเกษตรกรที่อยู่ห่างออกไป

การดำเนินตามทฤษฎีใหม่ของในหลวง

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.004 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าคาเมอร์สวี่ที่อยู่ร้อยละ 21.4 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างมาก ทั้งนี้ เกษตรกรที่มีการจัดแบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินตามทฤษฎีใหม่ของในหลวง ร้อยละ 7.1 มีต้นทุนการผลิตหอมแดงลดลง ในขณะที่ เกษตรกรที่ไม่มีการจัดแบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินตามทฤษฎีใหม่ของในหลวงที่มีต้นทุนการผลิตหอมแดงลดลงมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 5.1

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่มีการจัดแบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินตามทฤษฎีใหม่ของในหลวง ร้อยละ 40.5 มีต้นทุนการผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้น ในขณะที่ เกษตรกรที่ไม่มีการจัดแบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินตามทฤษฎีใหม่ของในหลวงที่มีต้นทุนการผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้นมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 63.3 จึงกล่าวได้ว่าการจัดแบ่งการใช้ประโยชน์ในที่ดินตามทฤษฎีใหม่ของในหลวง จะช่วยลดต้นทุนการผลิตหอมแดงลงได้มากกว่าการไม่ดำเนินตามแนวทางดังกล่าว

การเปิดรับสิ่งใหม่ (ทดลองเปลี่ยนวิธีการผลิตและ/หรือการตลาดไปจากที่เคยดำเนินผ่านมา โดยตลอด)

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.00 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าเทปที่อยู่ร้อยละ 13.9 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรที่ทดลองเปลี่ยนวิธีการผลิตและ/หรือการตลาดไปจากที่เคยดำเนินผ่านมาโดยตลอด ร้อยละ 18.8 มีต้นทุนการผลิตหอมแดงลดลง ในขณะที่เกษตรกรที่ยังคงดำเนินอย่างที่ทำมาโดยตลอดที่มีต้นทุนลดลงมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 11.4

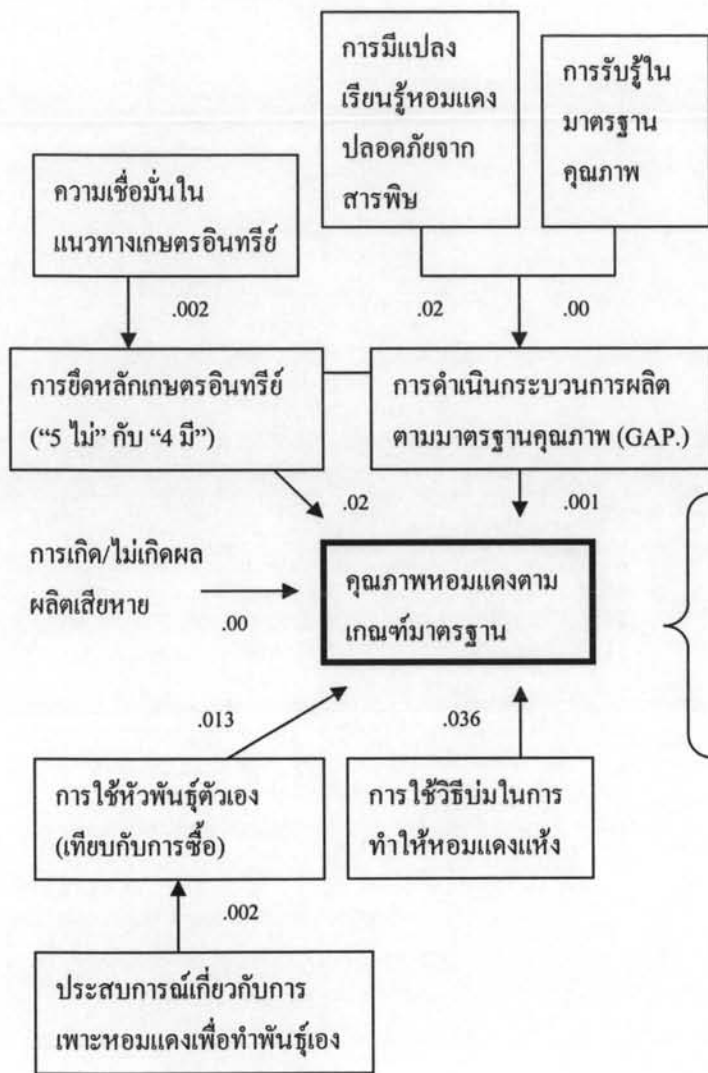
ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่ทดลองเปลี่ยนวิธีการผลิตและ/หรือการตลาดไปจากที่เคยดำเนินผ่านมาโดยตลอด ร้อยละ 33.3 มีต้นทุนการผลิตหอมแดงเพิ่มขึ้น ในขณะที่เกษตรกรที่ยังคงดำเนินอย่างที่ทำมาโดยตลอดที่มีต้นทุนเพิ่มขึ้นมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 50.3 จึงกล่าวได้ว่าการที่ยอมเปลี่ยนแปลง จะนำมาสู่สิ่งที่คืบหน้าคือการลดต้นทุนได้มากกว่าการยึดมั่นในสิ่งที่ทำมาโดยตลอด หรือ เคยทำมาอย่างไรก็ทำไปอย่างนั้น (อนุรักษนิยม (Conservative)) ซึ่งเป็นวิถิคิดของเกษตรกรจำนวนมาก ทั้งนี้ สามารถอธิบายผ่านตัวอย่างได้ อาทิ ผู้หันมาทำน้ำหมักชีวภาพใช้เอง จะสามารถลดต้นทุนการซื้อยาฉีดหอมได้

ทั้งนี้ จะพบว่าในปัจจุบันต่างๆที่เสนอไปนั้น ไม่มีปัจจัยด้านการยึดหลักเกษตรอินทรีย์ ซึ่งน่าจะมีความสัมพันธ์กับต้นทุนการผลิตหอมแดง ดังที่ได้มีการกล่าวถึงกันอย่างกว้างขวางว่าวิถีแบบเกษตรอินทรีย์นั้นลดต้นทุนได้ ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า ภูมิของหอมแดงนั้นเป็นดังที่ได้เสนอไปในบทที่ 7 กล่าวคือ ไม่พบความแตกต่างที่ชัดเจนของต้นทุนการผลิตระหว่างวิถีแบบอินทรีย์กับเคมี เนื่องจาก แบบอินทรีย์ราคาปุ๋ยสูงกว่าแต่ต้องใช้มากกว่าแบบเคมี ในท้ายที่สุดทั้งสองแบบจึงต้องลงทุนไปด้วยเงินที่ไม่แตกต่างกันมากนักเอง

1.2. การเพิ่มคุณภาพผลผลิตตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ

ปัจจัยที่นำมาร่วมวิเคราะห์ทั้งหมดนั้นสามารถพิจารณาได้จากตาราง AOC ในภาคผนวก ก. ซึ่งจากการนำเอาปัจจัยตามตารางดังกล่าวมาวิเคราะห์ได้ผลการวิเคราะห์เป็นดังนี้

แผนภาพที่ 21 แสดงปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของการเพิ่มคุณภาพผลผลิตตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ

ปัจจัยด้านโครงการ/งาน (นอกเหนือมิตผลของโครงการ/งานที่เกี่ยวข้อง)

- การมีโครงการ/งานอื่นหนุนเสริม
- โครงการกองทุนหมู่บ้าน (การเข้าร่วมของเกษตรกร) .003

ปัจจัยด้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

- ความใกล้ชิดกับเกษตรกร (การเข้าถึงหรือเป็นกันเองกับเกษตรกร) .00

ปัจจัยด้านชุมชน

- การมีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวน .005

ปัจจัยด้านครัวเรือน

- การเปิดรับสิ่งใหม่ (ทดลองเปลี่ยนวิธีการผลิตและ/หรือการตลาดไปจากที่เคยดำเนินผ่านมาโดยตลอด) .01

หมายเหตุ ตัวเลข คือ ค่านัยสำคัญ (Sig.) ของไคสแควร์

- หมายถึง ผลระดับนโยบาย → หมายถึง สัมพันธ์กันกับ
- หมายถึง ผลระดับโครงการ/งาน — หมายถึง เมื่อผนวกกับ

นอกรูป หมายถึง ปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญที่เป็นเงื่อนไขของการเชื่อมโยงระหว่างผล

ที่มา: ตั้งเคราะห์จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยสถิติไคสแควร์

คำอธิบาย

จากแผนภาพ สามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ดังนี้

การเกิดหรือไม่เกิดผลผลิตเสียหาย

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.00 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าเทปที่อยู่ที่ย้อยละ 18.9 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรที่ไม่เกิดผลผลิตเสียหายในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา กล่าวคือ ไม่ประสบปัญหาโรคพืชและปัญหาผลผลิตไม่ออกเนื่องจากอากาศไม่อำนวยหรือน้ำท่วมขัง ร้อยละ 33.3 มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นไปมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์ ในขณะที่ เกษตรกรที่เกิดผลผลิตเสียหายเพิ่มขึ้นในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา มีเพียงร้อยละ 8 เท่านั้นที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นไปมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่ไม่เกิดผลผลิตเสียหายในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา มีเพียงร้อยละ 0.9 เท่านั้น ที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพลดลง ในขณะที่ เกษตรกรที่เกิดผลผลิตเสียหาย ร้อยละ 6.8 มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพลดลง จึงกล่าวได้ว่าเมื่อเกิดผลผลิตเสียหาย กล่าวคือ ประสบปัญหาโรคพืชและปัญหาผลผลิตไม่ออกเนื่องจากอากาศไม่อำนวยหรือน้ำท่วมขัง คุณภาพผลผลิตจะต่ำกว่ากรณีที่ไม่เกิดผลผลิตเสียหาย

การยึดหลักเกษตรอินทรีย์ (“5 ไม่” กับ “4 มี”)

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.02 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าคราเมอร์สวีอยู่ที่ร้อยละ 19.7 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรที่ยึดหลักเกษตรอินทรีย์ไม่เพียงพอดตามเกณฑ์ ร้อยละ 27.2 มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นไปมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์ ในขณะที่ เกษตรกรที่ยึดหลักเกษตรอินทรีย์เพียงพอดตามเกณฑ์ที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นไปมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์มีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 11.2

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่ยึดหลักเกษตรอินทรีย์ไม่เพียงพอดตามเกณฑ์ ร้อยละ 1.9 มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานลดลง ในขณะที่ เกษตรกรที่ยึดหลักเกษตรอินทรีย์เพียงพอดตามเกณฑ์ที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานลดลงมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 2 จึงกล่าวได้ว่าการยึดหลักเกษตรอินทรีย์นั้นกรณีที่ยึดหลักไม่เพียงพอดตามเกณฑ์กลับได้ผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานมากกว่า อันสอดคล้องกับเหตุผลที่ได้อธิบายไปแล้วในบทที่ 6 กล่าวคือ การเน้นใช้ปุ๋ย/สารอินทรีย์-ชีวภาพจะมีผลกระทบทางอ้อมในแง่ของความ

แดง เนื่องจาก สีจะจางกว่าการเน้นใช้ปุ๋ย/สารเคมี ซึ่งมีสูตรสำหรับเร่งสีด้วย ในขณะที่ มาตรฐานตามคุณภาพอย่างอื่นไม่แตกต่างกันนัก เพราะขึ้นอยู่กับพันธุ์มากกว่า ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ผลปรากฏออกมาดังกล่าว

อนึ่ง การขีดหลักเกณฑ์อินทรีย์ยังสัมพันธ์กับความเชื่อมั่นในแนวทางเกษตรอินทรีย์ด้วย (ที่ระดับนัยสำคัญ 0.002) โดยผู้ที่เชื่อมั่นมากจะขีดหลักเกณฑ์อินทรีย์มากกว่าผู้ที่เชื่อมั่นน้อย

การดำเนินกระบวนการผลิตตามมาตรฐานคุณภาพ (GAP.)

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.001 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าเทปที่อยู่ร้อยละ 19.3 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามี ความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรที่ปฏิบัติตามคู่มือ/แนวปฏิบัติในแปลงอย่างเคร่งครัด ร้อยละ 45 มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์ ในขณะที่ เกษตรกรที่ไม่ได้ใส่ใจปฏิบัติตามคู่มือ/แนวปฏิบัติในแปลงที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์มีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 38.1

ในทางตรงกันข้าม ไม่มีเกษตรกรที่ปฏิบัติตามคู่มือ/แนวปฏิบัติในแปลงอย่างเคร่งครัดที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานลดลงเลย ในขณะที่ เกษตรกรที่ไม่ได้ใส่ใจปฏิบัติตามคู่มือ/แนวปฏิบัติในแปลงที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานลดลง มีอยู่ร้อยละ 2.4 จึงกล่าวได้ว่าการปฏิบัติตามคู่มือ/แนวปฏิบัติในแปลงหรือดำเนินกระบวนการผลิตตามมาตรฐานคุณภาพ จะทำให้ผลผลิตมีคุณภาพดีกว่ากรณีที่ไม่ได้ใส่ใจ หากแต่ตัวเลขที่ปรากฏบ่งชี้ว่าการปฏิบัติตามกับการไม่ใส่ใจแม้จะนำไปสู่ผลที่แตกต่างกันแต่ก็แตกต่างกันไม่มาก

อนึ่ง การดำเนินกระบวนการผลิตตามมาตรฐานคุณภาพยังสัมพันธ์กับการมีแปลงเรียนรู้หอมแดงปลอดภัยจากสารพิษในชุมชนและการรับรู้ในมาตรฐานคุณภาพของเกษตรกรด้วย (ที่ระดับนัยสำคัญ 0.02 และ 0.00 ตามลำดับ) โดยการมีแปลงเรียนรู้ในชุมชนและการรับรู้ในมาตรฐานคุณภาพของเกษตรกรเอื้อให้เกิดการดำเนินกระบวนการผลิตตามมาตรฐานคุณภาพได้

การใช้หัวพันธุ์ตัวเอง

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.013 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าเทปที่อยู่ร้อยละ 15.4 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามี ความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรที่ใช้หัวพันธุ์ตัวเองเป็นส่วนใหญ่โดยซื้อเอาบางส่วน ร้อยละ 29 มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นมากกว่า 3 ใน 5 ของ

เกณฑ์ ในขณะที่ เกษตรกรที่ซื้อหัวพันธุ์ทั้งหมดและเกษตรกรที่ใช้หัวพันธุ์ตัวเองโดยไม่ซื้อเลยที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์มีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 10 และ 15.6 ตามลำดับ

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่ใช้หัวพันธุ์ตัวเองเป็นส่วนใหญ่โดยซื้อเอาบางส่วน ร้อยละ 0.9 มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานลดลง ในขณะที่ เกษตรกรที่ซื้อหัวพันธุ์ทั้งหมดและเกษตรกรที่ใช้หัวพันธุ์ตัวเองโดยไม่ซื้อเลยที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพลดลงมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 5 และ 2.2 ตามลำดับ จึงกล่าวได้ว่าการใช้หัวพันธุ์ตัวเองเป็นส่วนใหญ่โดยซื้อเอาบางส่วน จะได้ผลผลิตที่มีคุณภาพดีกว่ากรณีที่ใช้หัวพันธุ์ทั้งหมดและที่ใช้หัวพันธุ์ตัวเองโดยไม่ซื้อเลย ซึ่งสะท้อนว่าการใช้หัวพันธุ์ตัวเองและการซื้อหัวพันธุ์ต่างก็มีข้อดีในแง่ของคุณภาพการเข้าร่วมกันจึงนำไปสู่คุณภาพที่ดีกว่า เพราะเสมือนเป็นการเติมเต็มข้อดีและหักล้างข้อด้อยของกันและกัน

อนึ่ง การใช้หัวพันธุ์ตัวเองยังสัมพันธ์กับประสบการณ์เกี่ยวกับการเพาะหอมแดงเพื่อทำพันธุ์เองของเกษตรกรด้วย โดยผู้ที่มีประสบการณ์ว่าการเพาะหอมแดงเพื่อทำพันธุ์เองช่วยลดต้นทุนได้จริง จะใช้หัวพันธุ์ตัวเองมากกว่าผู้ที่มีประสบการณ์ว่าการเพาะหอมแดงเพื่อทำพันธุ์เองมีต้นทุนไม่ต่างจากการซื้อหัวพันธุ์และอาจต้องลงแรงแบบเสียเปล่า เพราะปลูกทำพันธุ์นอกฤดูหนาวไม่ค่อยได้ผล เช่น หัวเล็ก เน่าเพราะเจอฝน และไม่สู้โรค เป็นต้น ดังนั้น ซื้อเอาคุ้มกว่า

การใช้วิธีบ่มในการทำให้หอมแดงแห้ง

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.036 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าคราเมอร์สวี่อยู่ที่ร้อยละ 18.6 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรที่ไม่ได้ใช้วิธีการบ่มในการทำให้หอมแดงแห้ง ร้อยละ 20.2 มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์ ในขณะที่ เกษตรกรที่ใช้วิธีการบ่มในการทำให้หอมแดงแห้งที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์มีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 18.4

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่ไม่ได้ใช้วิธีการบ่มในการทำให้หอมแดงแห้ง ร้อยละ 1 มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานลดลง ในขณะที่ เกษตรกรที่ใช้วิธีการบ่มในการทำให้หอมแดงแห้งที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานลดลงมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 4.1 จึงกล่าวได้ว่าการไม่ใช้วิธีการบ่มในการทำให้หอมแดงแห้ง จะทำให้ผลผลิตมีคุณภาพดีกว่ากรณีที่ใช้วิธีการบ่ม ซึ่งอธิบายได้ว่าการบ่มด้วยถ่านหิน ร่วมกับการใช้แก๊สและน้ำร้อน เป็น

การเร่งธรรมชาติของหัวหอมให้แห้งเร็วกว่าปกติ ซึ่งผลข้างเคียงก็คือการที่หัวและใบหอมจะออกสีเหลืองและความมันจะลดลงได้

โครงการกองทุนหมู่บ้าน (การเข้าร่วมของเกษตรกร)

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.003 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าครามเมอร์สวียู่ที่ร้อยละ 24.4 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างมาก ทั้งนี้ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 17.2 มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นไปมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์ ในขณะที่ เกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้านที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นไปมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์มีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 6.8

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 1.6 มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานลดลง ในขณะที่ เกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้านที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานลดลงมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 9.1 จึงกล่าวได้ว่าการเข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้านนำมาสู่การมีผลผลิตที่มีคุณภาพดีกว่าการไม่ได้เข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้าน

ความใกล้ชิดกับเกษตรกรของเจ้าหน้าที่ (การเข้าถึงหรือเป็นกันเองกับเกษตรกร)

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.00 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าเทาซียู่ที่ร้อยละ 21 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างมาก ทั้งนี้ เกษตรกรที่รู้สึกเป็นกันเองกับเจ้าหน้าที่ด้านการเกษตรมาก ร้อยละ 48.9 มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นไปมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์ ในขณะที่ เกษตรกรที่รู้สึกเป็นกันเองกับเจ้าหน้าที่ด้านการเกษตรน้อยเพียงร้อยละ 4.5 เท่านั้นที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นไปมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์ จึงกล่าวได้ว่าความรู้สึกเป็นกันเองระหว่างเจ้าหน้าที่ด้านการเกษตรกับเกษตรกรเอื้อให้เกิดการสื่อสารที่จะนำไปสู่การร่วมกันพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพได้ แม้จะพบว่ากรณีที่เกษตรกรรู้สึกเป็นกันเองกับเจ้าหน้าที่ด้านการเกษตรมากจะมีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานลดลงมากกว่ากรณีที่เกษตรกรรู้สึกเป็นกันเองกับเจ้าหน้าที่ด้านการเกษตรน้อยด้วยก็ตาม (ระหว่างร้อยละ 6.5 กับ 1.5)

การมีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวน

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.005 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าคาเมอร์สวียูที่ร้อยละ 18.7 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรในหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวนอย่างทั่วถึง ร้อยละ 29.2 มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นไปมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์ ในขณะที่ เกษตรกรในหมู่บ้านที่ยังไม่มีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวนที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นไปมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์มีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 11.1

ในทางตรงกันข้าม ไม่มีเกษตรกรในหมู่บ้านที่มีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวนอย่างทั่วถึงที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานลดลงอยู่เลย ในขณะที่ เกษตรกรในหมู่บ้านที่ยังไม่มีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวนที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานลดลงมีอยู่ร้อยละ 2.8 จึงกล่าวได้ว่าการมีโครงสร้างพื้นฐานของหมู่บ้านในแง่ของการมีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวน จะทำให้มีการพัฒนาการผลิตหอมแดงให้มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานได้มากกว่าการที่ไม่มี ทั้งนี้ เหตุผลสำคัญก็คือ เกษตรกรที่มีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวนจะสามารถลดต้นทุนลงได้จากการที่ไม่ต้องใช้น้ำมันในการสูบน้ำเพื่อรดสวน ซึ่งการลดต้นทุนดังกล่าวที่ลดลงย่อมทำให้สามารถเพิ่มทุนไปในการพัฒนาคุณภาพให้เพิ่มมากยิ่งขึ้นได้

การเปิดรับสิ่งใหม่ (ทดลองเปลี่ยนวิธีการผลิตและ/หรือการตลาดไปจากที่เคยดำเนินผ่านมาโดยตลอด)

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.01 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าเทาซียูที่ร้อยละ 15.5 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรที่ทดลองเปลี่ยนวิธีการผลิตและ/หรือการตลาดไปจากที่เคยดำเนินผ่านมาโดยตลอด ร้อยละ 21.2 มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นไปมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์ ในขณะที่ เกษตรกรที่ยังคงดำเนินอย่างที่ทำมาโดยตลอดที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นไปมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์มีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 18.6

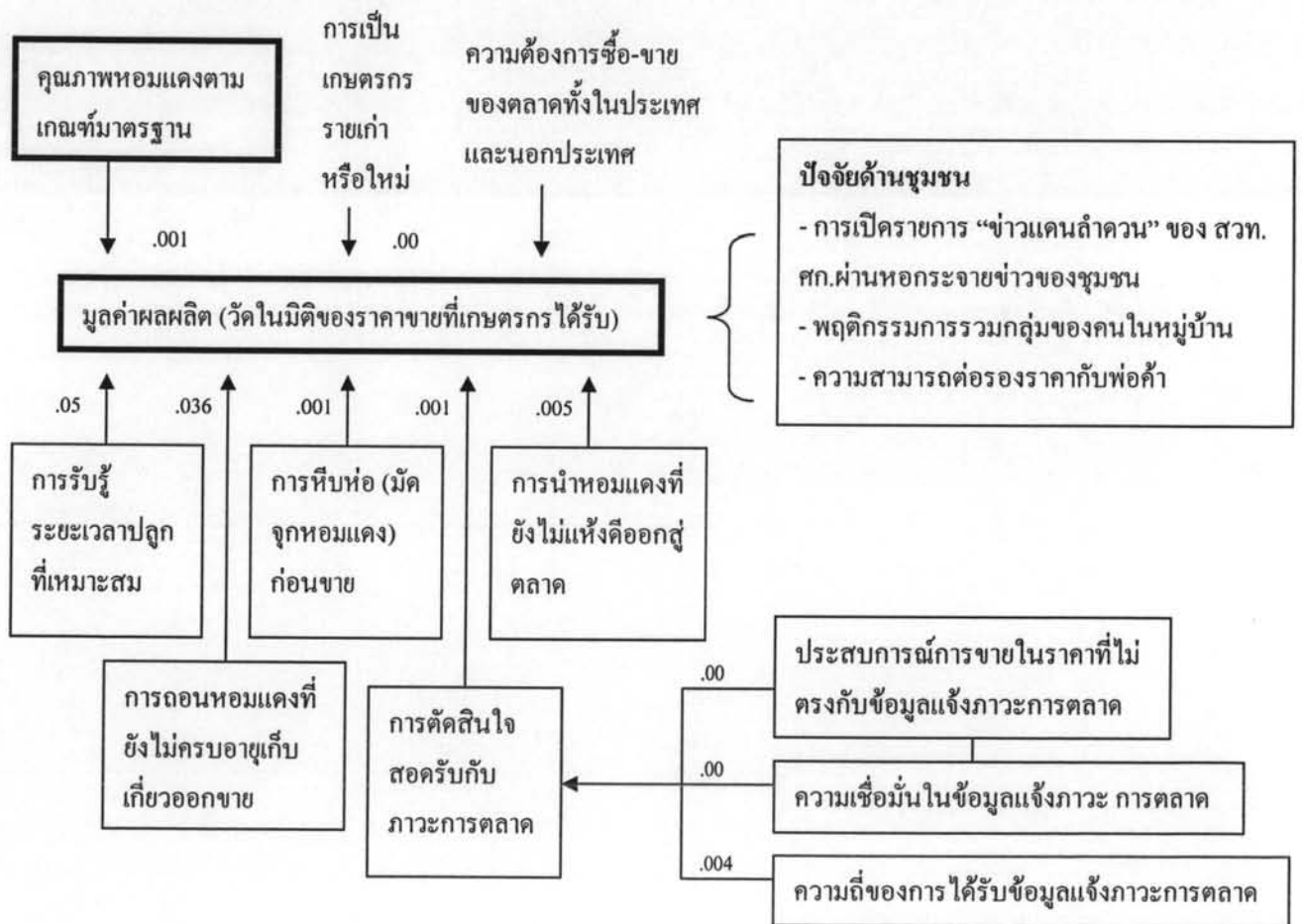
ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่ทดลองเปลี่ยนวิธีการผลิตและ/หรือการตลาดไปจากที่เคยดำเนินผ่านมาโดยตลอด ร้อยละ 1.5 มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานลดลง ในขณะที่ เกษตรกรที่ยังคงดำเนินอย่างที่ทำมาโดยตลอดที่มีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานลดลงมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 2.8 จึงกล่าวได้ว่าการที่ยอมเปลี่ยนแปลง จะนำมาสู่สิ่งที่ดีนั่นคือการมีผลผลิตที่มีคุณภาพดีขึ้นได้มากกว่าการยึดมั่นในสิ่งที่ทำมาโดยตลอดหรือเคยทำ

มาอย่างไรก็ทำไปอย่างนั้น ทั้งนี้ สามารถอธิบายผ่านตัวอย่างได้ อาทิ ผู้หันมาคัดเลือกหัวพันธุ์ไว้ก่อน (ไม่มุ่งแต่จะขายหอมเกรดดี จนเหลือแต่หอมเกรดไม่ดีไว้ทำพันธุ์) หรือ ผู้ที่พักดินหรือซบชีวิตดินด้วยการบำรุงดินหลังสิ้นฤดูปีเพาะปลูก จะสามารถมีผลผลิตในปีเพาะปลูกต่อไปที่มีคุณภาพดีขึ้นได้

1.3. การเพิ่มมูลค่าผลผลิตหอมแดง (ในมิติของราคาขายที่เกษตรกรได้รับ)

ปัจจัยที่นำมาร่วมวิเคราะห์ทั้งหมดนั้นสามารถพิจารณาได้จากตาราง AOC ในภาคผนวก ก. ซึ่งจากการนำเอาปัจจัยตามตารางดังกล่าวมาวิเคราะห์ได้ผลการวิเคราะห์เป็นดังนี้

แผนภาพที่ 22 แสดงปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของการเพิ่มมูลค่าผลผลิตหอมแดง (ในมิติของราคาขายที่เกษตรกรได้รับ)

หมายเหตุ ตัวเลข คือ ค่านัยสำคัญ (Sig.) ของ ไคสแควร์

☐	หมายถึง ผลระดับนโยบาย	→	หมายถึง สัมพันธ์กันกับ
☐	หมายถึง ผลระดับโครงการ/งาน	—	หมายถึง เมื่อผนวกกับ

นอกกรอบ หมายถึง ปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญที่เป็นเงื่อนไขของการเชื่อมโยงระหว่างผล

ที่มา: สังเคราะห์จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยสถิติไคสแควร์

คำอธิบาย

จากแผนภาพ สามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ดังนี้

คุณภาพหอมแดงตามเกณฑ์มาตรฐาน

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.001 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าเทาซ็อยที่อยู่ร้อยละ 16.5 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรที่ผลิตหอมแดงมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์ ร้อยละ 24.1 ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่ ไม่มีเกษตรกรที่ผลิตหอมแดงมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานลดลงที่ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วงเดียวกันนี้เลย

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่ผลิตหอมแดงมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานดีขึ้นมากกว่า 3 ใน 5 ของเกณฑ์ ร้อยละ 11.1 ขายหอมแดงได้ในราคาร้อยละน้อยลงหรือมีกำไรลดลงในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่ เกษตรกรที่ผลิตหอมแดงมีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานลดลงที่ขายหอมแดงได้ในราคาร้อยละน้อยลงหรือมีกำไรลดลงในช่วงเดียวกันนี้มีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 75 จึงกล่าวได้ว่าการมีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานมากสามารถการันตีว่าจะขายได้ในราคาดีหรือมีกำไรมากกว่าการมีผลผลิตหอมแดงที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานน้อย

การเป็นเกษตรกรรายเก่าหรือใหม่

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.00 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าคราเมอร์สวี่ที่อยู่ร้อยละ 24.3 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้ เกษตรกรที่เพิ่งเริ่มปลูกหอมแดงหลังปี 2546/47 เป็นต้นมา ร้อยละ 21.4 ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่

เกษตรกรที่ปลูกหอมแดงมานานแล้วที่ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วงเดียวกันนี้มีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 10.9

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่เพิ่งเริ่มปลูกหอมแดงหลังปี 2546/47 เป็นต้นมา ร้อยละ 10.7 ขายหอมแดงได้ในราคาน้อยลงหรือมีกำไรลดลงในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่ เกษตรกรที่ปลูกหอมแดงมานานแล้วที่ขายหอมแดงได้ในราคาน้อยลงหรือมีกำไรลดลงในช่วงเดียวกันนี้มีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 13.1 จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรรายใหม่ขายหอมแดงได้ในราคาดีหรือมีกำไรมากกว่าเกษตรกรรายเก่า ทั้งนี้ อธิบายได้ว่า เกษตรกรรายใหม่เปิดรับวิธีการผลิตและการตลาดใหม่ๆ ไม่ยึดติดกับที่เคยทำมาโดยตลอดเหมือนรายเก่า หรือ ไม่มีกับดักความคิดแบบเคยทำมาอย่างไหนก็ทำไปอย่างนั้น พร้อมกันกับ การมีที่ดินที่ยังมีชีวิตอยู่ หรือ ที่ที่ไม่เคยปลูกหอมแดงมาก่อน ซึ่งยอมให้ผลที่แตกต่างกับที่ที่ตายแล้วของเกษตรกรปลูกหอมแดงรายเก่าจำนวนมากจากการที่มีการผลิตหอมแดงซ้ำในแปลงเดิมมานานแล้วจนไม่เหลือธาตุอาหารในดิน โดยเฉพาะในชุมชนที่มีวิธีการผลิตแบบเกษตรเคมี ซึ่งยังมีวิถีดังกล่าวเข้มข้นมากเท่าไร ยิ่งไปลดอายุดินให้สั้นลงมากเท่านั้น

การรับรู้ระยะเวลาปลูกที่เหมาะสม

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.05 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าคราเมอร์สวี่อยู่ที่ร้อยละ 15.8 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรที่รับรู้ระยะเวลาปลูกที่เหมาะสม ร้อยละ 22.1 ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่ เกษตรกรที่ไม่รับรู้ระยะเวลาปลูกที่เหมาะสมที่ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วงเดียวกันนี้มีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 7.5 จึงกล่าวได้ว่า การรับรู้ระยะเวลาปลูกที่เหมาะสมทำให้ขายหอมแดงได้ในราคาดีหรือมีกำไรมากกว่าการไม่รับรู้ แม้ว่ากรณีของการขายหอมแดงได้ในราคาน้อยลงหรือมีกำไรลดลงนั้น ทั้งผู้รับรู้และไม่รับรู้ระยะเวลาปลูกที่เหมาะสมจะมีอยู่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ร้อยละ 32.7 และ 32.1 ตามลำดับ

การถอนหอมแดงที่ยังไม่ครบอายุเก็บเกี่ยวออกขาย

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.036 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าคราเมอร์สวี่อยู่ที่ร้อยละ 14.5 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้ เกษตรกรที่เคยถอนหอมแดงที่ยังไม่ครบอายุเก็บเกี่ยวออกขาย ร้อยละ 24.6 ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา

ในขณะที่ เกษตรกรที่ไม่เคยถอนหอมแดงที่ยังไม่ครบอายุเก็บเกี่ยวออกขายที่ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วงเดียวกันนี้มีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 13.3

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่เคยถอนหอมแดงที่ยังไม่ครบอายุเก็บเกี่ยวออกขายร้อยละ 11.5 ขายหอมแดงได้ในราคาร้าน้อยลงหรือมีกำไรลดลงในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่เกษตรกรที่ไม่เคยถอนหอมแดงที่ยังไม่ครบอายุเก็บเกี่ยวออกขายที่ขายหอมแดงได้ในราคาร้าน้อยลงหรือมีกำไรลดลงในช่วงเดียวกันนี้มีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 15.5 จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรที่ถอนหอมแดงที่ยังไม่ครบอายุเก็บเกี่ยวออกขายสามารถขายหอมแดงได้ในราคาดีหรือมีกำไรมากกว่าเกษตรกรที่ไม่ถอนหอมแดงที่ยังไม่ครบอายุเก็บเกี่ยวออกขาย ทั้งนี้ อธิบายได้ว่ากรณีที่มีการถอนหอมแดงที่ยังไม่ครบอายุเก็บเกี่ยวออกขายนั้นเป็นการประเมินภาวะการตลาดของพ่อค้าย่อยและเกษตรกรที่เห็นว่าถ้าขายในช่วงดังกล่าว ซึ่งมักจะเร็วกว่าช่วงที่มีการซื้อขายปกติ จะได้ราคาที่ดีกว่า เพราะผลผลิตมีน้อยในขณะที่ผู้บริโภคยังต้องบริโภคหอมแดงตลอดเวลา (เป็นเครื่องเทศอย่างหนึ่ง)

อนึ่ง ปัญหาที่ปรากฏก็คือ การเก็บเกี่ยวก่อนแก่แล้วเอาไปขาย เสมือนเป็นการหลอกลวงผู้บริโภค เนื่องจาก หอมที่ยังไม่แก่คุณภาพและคุณค่าทางโภชนาการจะยังไม่มาก และยังมีเสี่ยงต่อการเน่าเสียง่าย กล่าวคือ มีปัญหาในการเก็บรักษา ซึ่งผลดังกล่าวจะไปปรากฏที่ตลาดปลายทางและที่ผู้บริโภค อันจะย้อนกลับมาทำลายชื่อเสียงของหอมแดงในพื้นที่ได้ในภายหลัง ดังนั้น การเก็บเกี่ยวก่อนแก่เพื่อจำหน่ายจึงสะท้อนการขาดจริยธรรมของเกษตรกรและพ่อค้า (ยกเว้นการจำหน่ายเพื่อวัตถุประสงค์ของการบริโภคเป็นเครื่องเคียง เช่น บริโภคร่วมกับลาบ ก้อย หรือน้ำตก เป็นต้น) เนื่องจาก เป็นการแสดงความเห็นแก่ตัวที่ต้องการขายได้ราคาดี โดยไม่คำนึงถึงชื่อเสียงของพื้นที่และผู้บริโภค

การหีบห่อ (มัดจุกหอมแดง) ก่อนขาย

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.001 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าครามเมอร์สวียู่ที่ร้อยละ 19.1 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรที่มัดจุกหอมแดงก่อนขาย ร้อยละ 32.1 ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่ เกษตรกรที่ไม่ได้มัดจุกหอมแดงก่อนขายที่ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วงเดียวกันนี้มีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 9.1

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่มัดจุกหอมแดงก่อนขาย ร้อยละ 7.5 ขายหอมแดงได้ในราคาร้าน้อยลงหรือมีกำไรลดลงในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่ เกษตรกรที่ไม่ได้มัดจุกหอมแดงก่อนขายที่ขายหอมแดงได้ในราคาร้าน้อยลงหรือมีกำไรลดลงในช่วงเดียวกันนี้มีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ

ละ 19.4 จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรที่มัดจุกหอมแดงก่อนขายขายหอมแดงได้ในราคาดีหรือมีกำไรมากกว่าเกษตรกรที่ไม่ได้มัดจุกหอมแดงก่อนขาย

อย่างไรก็ตาม ดังที่ได้กล่าวในบทที่ 6 ว่าการมัดจุกหอมแดงก่อนขายแม้จะได้ราคาดีกว่าการไม่มัดจุก แต่ส่วนต่างของราคาที่ดีกว่านั้น ไม่แตกต่างจากการเอาเวลาที่เสียไปจากการมัดจุกผลผลิตของตัวเองไปปรับจ้างมัดจุกหรือตัดหอม (ตัดต้นออกเอาแต่หัว) แล้วแยกหอมใส่กระสอบตามขนาดให้พอค้า ซึ่งสามารถหลีกเลี่ยงความเสี่ยงจากการที่ราคาตลาดอาจจะดิ่งลงเรื่อยๆ ในขณะที่กำลังใช้เวลามัดจุกหอมแดงของตัวเองอยู่ได้ด้วย เนื่องจาก ธรรมชาติของพืชชนิดนี้ มีราคาขึ้นลงที่หวือหวามาก การจับจังหวะในการขาย จึงเป็นสิ่งที่สำคัญ ทำให้บางช่วงเวลาเกษตรกรไม่สามารถทำได้ ด้วยเหตุนี้ จึงไม่แปลกที่ตัวเลขปรากฏชัดดังที่แสดงให้เห็นในบทที่ 6 ว่าเกษตรกรส่วนใหญ่เอาलगจากนางขายเลย ยกเว้น ในบางช่วงที่เกิดอุปทานส่วนเกินอย่างรุนแรง นั่นคือ มีความต้องการขายมากกว่าความต้องการซื้อเป็นอย่างมาก หรือ หอมแดงล้นตลาด เกษตรกรอาจจะต้องมัดจุกหอมแดงรอเวลาหรือจังหวะในการขายที่จะทำให้ได้ราคาที่พึงพอใจ หรือ พอค้าอาจจะสร้างเงื่อนไขให้ต้องมัดจุกก่อนจึงจะรับซื้อ

การตัดสินใจสอดคล้องกับภาวะการตลาด

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.001 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าเทปที่อยู่ที่ร้อยละ 15.1 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรที่ตัดสินใจสอดคล้องกับภาวะการตลาดบ่อยครั้ง ร้อยละ 25.4 ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่เกษตรกรที่ตัดสินใจสอดคล้องกับภาวะการตลาดบางครั้งที่ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วงเดียวกันนี้มีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 12.6

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่ตัดสินใจสอดคล้องกับภาวะการตลาดบ่อยครั้ง ร้อยละ 11.1 ขายหอมแดงได้ในราคาร้อยละหรือมีกำไรลดลงในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่ เกษตรกรที่ตัดสินใจสอดคล้องกับภาวะการตลาดบางครั้งที่ขายหอมแดงได้ในราคาร้อยละหรือมีกำไรลดลงในช่วงเดียวกันนี้มีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 20.4 จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรที่ตัดสินใจสอดคล้องกับภาวะการตลาดสามารถช่วยให้ขายหอมแดงได้ในราคาดีหรือมีกำไรมากกว่าการละเลยภาวะการตลาดไป

อนึ่ง การตัดสินใจสอดคล้องกับภาวะการตลาดยังสัมพันธ์กับประสิทธิภาพการขาย ในราคาที่ไม่ตรงกับข้อมูลแจ้งภาวะการตลาด ความเชื่อมั่นในข้อมูลแจ้งภาวะการตลาด และความถี่ของการได้รับข้อมูลแจ้งภาวะการตลาดด้วย (ที่ระดับนัยสำคัญ 0.00, 0.00 และ 0.004) โดยการมีประสพการณ์การขายในราคาที่ไม่ตรงกับข้อมูลแจ้งภาวะการตลาดบ่อยครั้ง การขาดความเชื่อมั่น

ในข้อมูลแจ้งภาวะการตลาด และการได้รับข้อมูลแจ้งภาวะการตลาดน้อยครั้งในหนึ่งสัปดาห์ จะส่งผลให้เกษตรกรเลือกตัดสินใจสอดคล้องกับภาวะการตลาดแค่บางครั้ง

การนำหอมแดงที่ยังไม่แห้งคือออกสู่ตลาด

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.005 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าคราเมอร์สวี่อยู่ที่ร้อยละ 20.6 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้ เกษตรกรที่ไม่นำหอมแดงที่ยังไม่แห้งคือออกขาย ร้อยละ 21.1 ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่เกษตรกรที่ไม่เคยนำหอมแดงที่ยังไม่แห้งคือออกขายที่ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วงเดียวกันนี้มีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 12.4

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่ไม่นำหอมแดงที่ยังไม่แห้งคือออกขาย ร้อยละ 6.7 ขายหอมแดงได้ในราคาน้อยลงหรือมีกำไรลดลงในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่ เกษตรกรที่ไม่เคยนำหอมแดงที่ยังไม่แห้งคือออกขาย ที่ขายหอมแดงได้ในราคาน้อยลงหรือมีกำไรลดลงในช่วงเดียวกันนี้มีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 21.1 จึงกล่าวได้ว่าการขายหอมแดงที่ยังไม่แห้งดีได้ราคาดีหรือมีกำไรมากกว่าการขายหอมแดงที่แห้งดีแล้ว

ทั้งนี้ คำอธิบายในประเด็นนี้ คล้ายคลึงกับคำอธิบายในประเด็นการถอนหอมแดงที่ยังไม่ครบอายุเก็บเกี่ยวออกขาย (เก็บเกี่ยวก่อนแก่) กล่าวคือ เป็นการเห็นแก่ตัวของเกษตรกรและพ่อค้าที่ต้องการตัดดวงผลประโยชน์เมื่อราคาตลาดดีจากการรีบขาย (ไม่รอให้แห้งดีก่อน) ซึ่งท้ายที่สุด หอมที่ยังไม่แห้งดี ก็จะไปเน่าที่ตลาดปลายทางหรือในมือผู้บริโภค ซึ่งไม่เพียงจะเน่าเสียเฉพาะหอมแดงส่วนที่ยังไม่แห้งดีเท่านั้น หากแต่ยังลามไปยังหอมแดงที่แห้งดีแล้วอื่นๆ ได้ เข้าข่ายภาษิตที่ว่า “ปลาเน่าตัวเดียว เหม็นทั้งข้อง” ดังนั้น แม้การขายสดจะมีแนวโน้มที่จะได้ราคาดีเนื่องจาก เป็นกลวิธีในการชิงจังหวะขณะที่ราคาในตลาดสูง แต่ผลกระทบที่ตามมา เป็นผลเสียหายระดับส่วนรวม ทั้งในแง่ ชื่อเสียงของพื้นที่ (การยอมรับของตลาดในและตลาดนอกประเทศ) และการได้รับสินค้าที่ไม่ดีของผู้บริโภค ยกเว้น การเจตนาขายสดเพื่อนำไปแปรรูป เช่น การครี้นส้ม หรือ การขายเป็นเครื่องเคียงที่บริโภคพร้อมกับลาบ ก้อย และน้ำตก เป็นต้น

การเปิดรายการ “ข้าวแค้นลำดวน” ของสถานีวิทยุแห่งประเทศไทย จังหวัดศรีสะเกษผ่านหอกระจายข่าวของชุมชน

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.019 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าเทาบ็อบบี้ที่ร้อยละ 15.1 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง

ความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้ เกษตรกรในหมู่บ้านที่เปิดรายการ “ข้าวแค้นลำดวน” ของ สวท.สก.ผ่านหอกระจายข่าวตั้งแต่สัปดาห์ละ 5 วันขึ้นไป ร้อยละ 21.4 ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่ เกษตรกรในหมู่บ้านที่เปิดรายการ “ข้าวแค้นลำดวน” ของ สวท.สก.ผ่านหอกระจายข่าวน้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 วันที่ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วงเดียวกันนี้มีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 4.8

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรในหมู่บ้านที่เปิดรายการ “ข้าวแค้นลำดวน” ของ สวท.สก.ผ่านหอกระจายข่าวตั้งแต่สัปดาห์ละ 5 วันขึ้นไป ร้อยละ 20.6 ขายหอมแดงได้ในราคาน้อยลงหรือมีกำไรลดลงในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่ เกษตรกรในหมู่บ้านที่เปิดรายการ “ข้าวแค้นลำดวน” ของ สวท.สก.ผ่านหอกระจายข่าวน้อยกว่าสัปดาห์ละ 2 วันที่ขายหอมแดงได้ในราคาน้อยลงหรือมีกำไรลดลงในช่วงเดียวกันนี้มีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 14.9 จึงกล่าวได้ว่าการเปิดรายการ “ข้าวแค้นลำดวน” ของ สวท.สก.ผ่านหอกระจายข่าวของชุมชน นำไปสู่การสื่อสารระหว่างภาครัฐกับเกษตรกรที่ทำให้เกษตรกรได้รับข้อมูลที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาผลผลิตให้มีคุณภาพหรือรับรู้ภาวะการตลาดที่ช่วยให้สามารถขายผลผลิตได้ในราคาดีหรือมีกำไรมากขึ้นได้ ทั้งนี้ เนื่องจากรายการดังกล่าวเป็นรายการหลักที่ถูกใช้เป็นตัวกลางในการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารของหน่วยงานราชการต่างๆ ในจังหวัด และมีการแจ้งภาวะการตลาดของพืชผลทางการเกษตรที่สำคัญรวมถึงหอมแดงในช่วงที่มีการซื้อขายกันมากในทุกวันอีกด้วย

พฤติกรรมการรวมกลุ่มของคนในหมู่บ้าน

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.044 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าครามเมอร์สวี่อยู่ที่ร้อยละ 15.8 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรในหมู่บ้านที่มีการรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์ผู้ปลูกหอมแดง ร้อยละ 17 ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่ เกษตรกรในหมู่บ้านที่ไม่มีการรวมกลุ่มที่ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วงเดียวกันนี้มีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 3.4

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรในหมู่บ้านที่มีการรวมกลุ่มเป็น สหกรณ์ผู้ปลูกหอมแดง ร้อยละ 5.7 ขายหอมแดงได้ในราคาน้อยลงหรือมีกำไรลดลงในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่ เกษตรกรในหมู่บ้านที่ไม่มีการรวมกลุ่มที่ขายหอมแดงได้ในราคาน้อยลงหรือมีกำไรลดลงในช่วงเดียวกันนี้มีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 17.2 จึงกล่าวได้ว่าการรวมกลุ่มสามารถหนุนเสริมให้ผลผลิตมีราคาดีได้ ซึ่งมีคำอธิบาย 2 ประการ ดังนี้

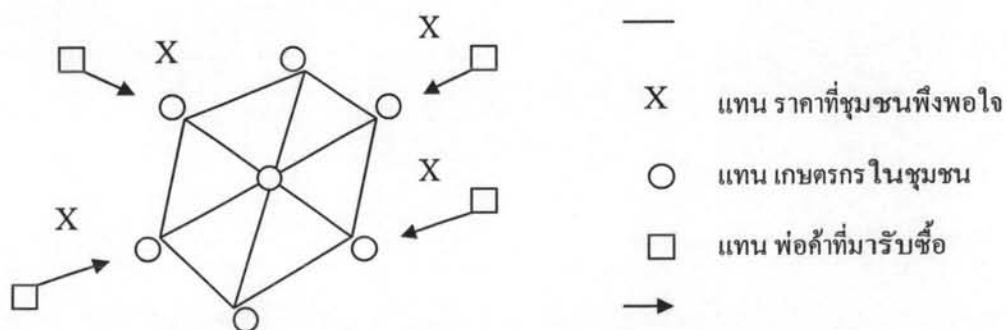
ประการแรก คือ มีบางกรณีที่มีการรวมกลุ่มเป็นสหกรณ์แล้วรวบรวมเอาผลผลิตไปขายที่ตลาดปลายทางโดยไม่ผ่านพ่อค้าคนกลางเลย กล่าวคือ สหกรณ์ผู้ปลูกหอมแดงชุมคำ จำกัด กับสหกรณ์ผู้ปลูกหอมแดงตำบลน้ำคำ จำกัด จึงทำให้ผลผลิตได้ราคาที่ดีกว่ากรณีที่ไม่มีการรวมกลุ่มในลักษณะดังกล่าวแล้วขายให้พ่อค้าย่อยในชุมชนหรือในจังหวัด (พ่อค้าคนกลาง)

ประการที่สอง คือ การรวมกลุ่มที่เข้มแข็งสามารถสร้างอำนาจต่อรองกับพ่อค้าที่เพิ่มขึ้นได้ด้วยระบบ “ได้ต้องได้ตามกัน ถึงจะยอมขาย” หรือมีการสร้าง “เส้นใยราคาของชุมชน” ขึ้น กล่าวคือ เกษตรกรในชุมชนจะยอมขายในราคาที่อ้างอิงจากคนอื่นในชุมชนเดียวกันเท่านั้น ทำให้พ่อค้าที่ต้องการผลผลิตในชุมชนต้องยอมซื้อในราคาเดียวกันหมด (ในแต่ละขนาด) มิเช่นนั้น จะไม่ได้ผลผลิตออกไปเลย หนึ่ง ขอเรียกว่า “ชุมชนแบบแมงมุมบนเพดาน” เนื่องจาก จะมีเส้นใยราคาเหมือนแมงมุมมีเส้นใยที่แต่ละเส้นยึดโยงกัน ทำให้เกิดความเข้มแข็งแบบที่เส้นใยแมงมุมสามารถยึดเพดานได้ และถ้าต้องการเอาลงมาก็ต้องเอาลงมาหมดถึงจะได้

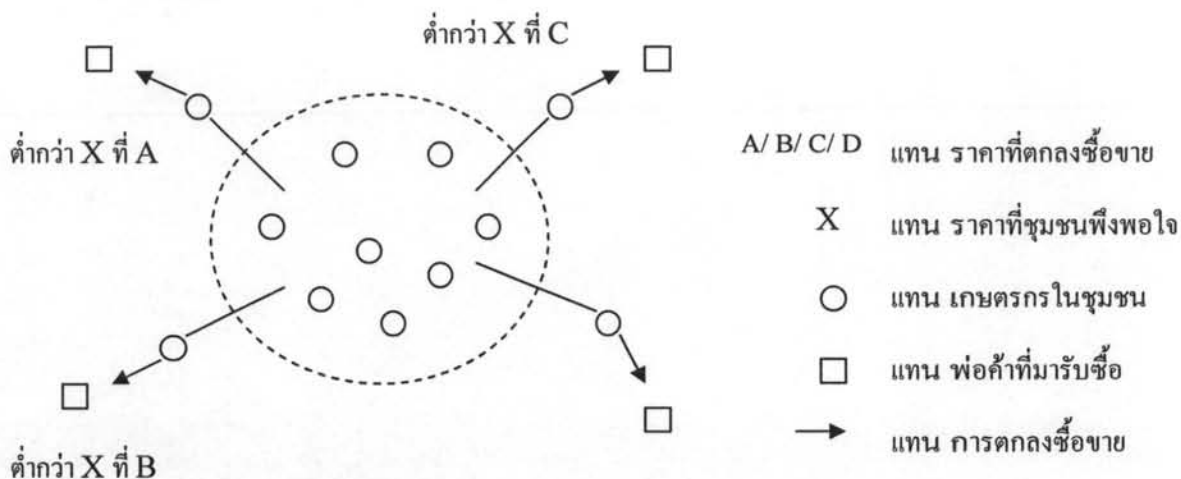
ทั้งนี้ จะต่างกับชุมชนที่ไม่มีการรวมกลุ่มหรือการรวมกลุ่มไม่เข้มแข็ง เนื่องจาก เกษตรกรในชุมชนในลักษณะนี้จะไม่สนใจคนอื่นหรือมีคนที่พร้อมจะแตกแถวเสมอ กล่าวคือ เมื่อมีใครได้รับการเสนอราคาที่เป็นที่พอใจแล้วจะตัดสินใจขายผลผลิตในทันที ซึ่งการที่พ่อค้าเสนอราคาแล้วพบว่ามีเกษตรกรในชุมชนที่ต้องการขายในราคานั้นอยู่เสมอ ย่อมทำให้พ่อค้ามีอำนาจเหนือกว่าเกษตรกร และเกษตรกรก็จะเริ่มขาดวินัยและล้มตามกันไปในที่สุด หนึ่ง ขอเรียกว่า “ชุมชนแบบแมงแดงในข้อง” เนื่องจาก มีลักษณะคล้ายแมงแดงที่ถูกจับใส่รวมกันในข้อง ซึ่งสัตว์ชนิดนี้ จะพยายามได้ขึ้นมาปากข้องเพื่อเอาตัวรอด โดยไม่ใส่ใจว่าจะต้องเหยียบแมงแดงตัวอื่นสักกี่ตัว ถึงจะขึ้นไปบนปากข้องได้

จากคำอธิบายข้างต้น สามารถทำความเข้าใจได้ผ่านแผนภาพ

แผนภาพที่ 23 แสดง “ชุมชนแบบแมงมุมบนเพดาน” กรณีชุมชนที่มีการรวมกลุ่มเข้มแข็ง

แผนภาพที่ 24 แสดง “ชุมชนแบบแมงแกงในช่อง” กรณีชุมชนที่ไม่มีการรวมกลุ่มหรือการรวมกลุ่มไม่เข้มแข็ง

ความสามารถต่อรองราคากับพ่อค้า

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.023 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าเทาบ็อบอยู่ที่ร้อยละ 4.2 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามี ความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้ เกษตรกรในชุมชนที่สามารถต่อรองราคากับพ่อค้าได้ ร้อยละ 16.8 ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่ เกษตรกรในชุมชนที่มักไม่สามารถต่อรองราคากับพ่อค้าได้ที่ขายหอมแดงได้ในราคาดีขึ้นหรือมี กำไรเพิ่มขึ้นในช่วงเดียวกันนี้มีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 9.8

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรในชุมชนที่สามารถต่อรองราคากับพ่อค้าได้ ร้อยละ 7.5 ขายหอมแดงได้ในราคาร้อยละน้อยลงหรือมีกำไรลดลงในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ในขณะที่ เกษตรกรใน ชุมชนที่มักไม่สามารถต่อรองราคากับพ่อค้าได้ที่ขายหอมแดงได้ในราคาร้อยละน้อยลงหรือมีกำไรลดลง ในช่วงเดียวกันนี้มีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 30.4 จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรในชุมชนที่สามารถต่อรอง ราคากับพ่อค้าได้จะสามารถขายหอมแดงได้ในราคาดีหรือมีกำไรมากกว่าเกษตรกร ในชุมชนที่มัก ไม่สามารถต่อรองราคากับพ่อค้าได้

ความต้องการซื้อ-ขายของตลาดทั้งในประเทศและนอกประเทศ

ปัจจัยนี้ก็คือภาวะการตลาดนั่นเอง ซึ่งถือเป็นปัจจัยแวดล้อมที่ส่งผลอย่าง กว้างขวาง โดยเฉพาะในแง่ของมูลค่าผลผลิต ไม่ว่าจะวัดจากมิติใดก็ตาม และมีใช้ส่งผลกระทบต่อหอมแดง

เท่านั้น หากแต่รวมถึงพืชผลทางการเกษตรอื่นๆด้วย ในฐานะที่เป็นสิ่งสะท้อนว่ามูลค่าของผลผลิตมีได้อยู่ที่ตัวผลผลิตเท่านั้น หากแต่อยู่ที่ความต้องการในผลผลิตนั้นด้วย หรือกล่าวอีกอย่างก็คือ การพิจารณามูลค่าไม่ได้พิจารณาไปตามเนื้อผ้าเท่านั้น

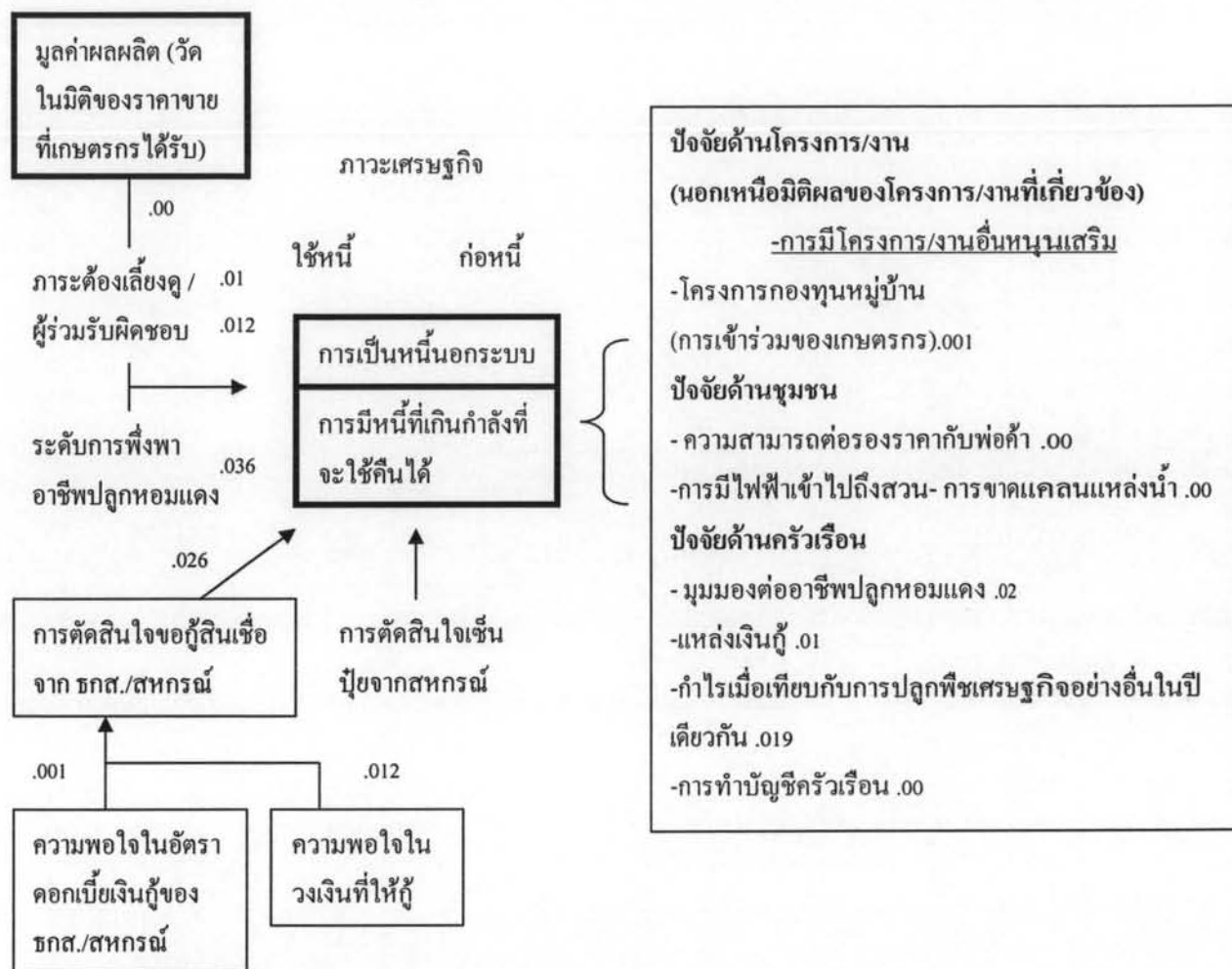
ทั้งนี้ ภาวะการตลาดเป็นปัจจัยที่ศึกษาอย่างมาก เนื่องจาก การสร้างระบบพยากรณ์ที่ดีทำได้ยาก และภายใต้ปัจจัยนี้ก็ยังมียปัจจัยแทรกซ้อนจำนวนมากที่เข้ามาเกี่ยวข้อง ในการศึกษาครั้งนี้ จึงทำได้เพียงหยิบยกมารวมไว้ด้วย เพื่อเตือนว่ามีความไม่แน่นอนอย่างน้อยหนึ่งประการ ก็คือ ภาวะการตลาดที่เป็นปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับมูลค่าผลผลิตหอมแดงที่วัดจากราคาขายที่เกษตรกรได้รับอย่างปฏิเสธไม่ได้

อย่างไรก็ตาม การศึกษาครั้งนี้ ได้พยายามควบคุมตัวแปรนี้ โดยเลือกศึกษาในช่วงปีเพาะปลูกที่ภาวะการตลาดไม่เผชิญกับปัญหาอุปทานส่วนเกินหรืออุปสงค์ส่วนเกินที่รุนแรง กระทั่งเกิดวิกฤติทางด้านราคาที่ยาวนานขึ้น สะท้อนได้จากระดับราคาที่แสดงในตารางที่... ซึ่งปรากฏอยู่ในบทที่ 7 บ่งชี้ว่าช่วงที่ทำการศึกษานี้ ราคาขายที่เกษตรกรได้รับโดยเฉลี่ยรายเดือนและระหว่างปีไม่แตกต่างกันมากจนน่าตกใจ (ยกเว้นบางเดือนในบางปีเท่านั้น) พร้อมกันนั้น ด้วยความตระหนักในอิทธิพลของปัจจัยด้านภาวะการตลาดนี้เป็นอย่างมาก ทำให้ตัดสินใจตัดปีเพาะปลูก 2549/50 ออกไปจากขอบเขตการศึกษา เนื่องจาก ในปีดังกล่าวได้เกิดภัยธรรมชาติที่กระทบกับการผลิตและการตลาดหอมแดงโดยตรง กล่าวคือ พายุซังสาร

1.4. การลด หนี้นอกระบบและหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนได้

ปัจจัยที่นำมาร่วมวิเคราะห์ทั้งหมดนั้นสามารถพิจารณาได้จากตาราง AOC ในภาคผนวก ก. ซึ่งจากการนำเอาปัจจัยตามตารางดังกล่าวมาวิเคราะห์ได้ผลการวิเคราะห์เป็นดังนี้

แผนภาพที่ 25 แสดงปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของการลดหนี้ในระบบ และหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนได้

หมายเหตุ ตัวเลข คือ ค่านัยสำคัญ (Sig.) ของไคสแควร์

- หมายถึง ผลระดับนโยบาย $\longrightarrow$ หมายถึง สัมพันธ์กันกับ
- หมายถึง ผลระดับโครงการ/งาน $\longrightarrow$ หมายถึง เมื่อผนวกกับ

นอกกรอบ หมายถึง ปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญที่เป็นเงื่อนไขของการเชื่อมโยงระหว่างผล

ที่มา: สังเคราะห์จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยสถิติไคสแควร์

คำอธิบาย

จากแผนภาพ จะอธิบายเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆกับการเป็นหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนได้ เนื่องจาก ผู้ที่เป็นหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมักจะเป็นหนี้ในระบบอยู่ด้วย

ในขณะที่ การเป็นหนี้ในระบบแต่ไม่เกินกำลังที่จะใช้คืนนั้นก็ไม่ได้เป็นปัญหามากเท่าการเป็นหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนแต่อย่างใด

ทั้งนี้ สามารถอธิบายความสัมพันธ์ได้ดังนี้

มูลค่าผลผลิต (วัดในมิติของราคาขายที่เกษตรกรได้รับ)

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.00 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าครามาเออร์สวียูที่ร้อยละ 24.4 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างมาก (ยึดเกณฑ์น้อยกว่าร้อยละ 10 มีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างต่ำ ระหว่างร้อยละ 10-20 มีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง และมากกว่าร้อยละ 20 มีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างมาก)* ทั้งนี้ ครัวเรือนที่ขายผลผลิตได้ในราคาที่เพิ่มขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ร้อยละ 44.7 ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน กล่าวคือ ไม่มีหนี้ที่จะต้องก่อหนี้ใหม่เพื่อใช้หนี้ถึงจะสามารถใช้คืนได้ตามกำหนดหรือหนี้ที่ไม่สามารถใช้คืนได้ตามกำหนด ในขณะที่ ครัวเรือนที่ขายผลผลิตได้ในราคาที่ลดลงหรือมีกำไรลดลงในช่วง 3 ปีที่ผ่านมาที่ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 33.3

ในทางตรงกันข้าม ครัวเรือนที่ขายผลผลิตได้ในราคาที่เพิ่มขึ้นหรือมีกำไรเพิ่มขึ้นในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา ร้อยละ 55.3 มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน กล่าวคือ มีหนี้ที่จะต้องก่อหนี้ใหม่เพื่อใช้หนี้ถึงจะสามารถใช้คืนได้ตามกำหนดหรือหนี้ที่ไม่สามารถใช้คืนได้ตามกำหนด ในขณะที่ ครัวเรือนที่ขายผลผลิตได้ในราคาที่ลดลงหรือมีกำไรลดลงในช่วง 3 ปีที่ผ่านมาที่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 66.7 จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรที่ขายผลผลิตได้ในราคาต่ำหรือมีกำไรน้อย จะมีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมากกว่าเกษตรกรที่ขายผลผลิตได้ในราคาสูงหรือมีกำไรมาก

---

* การอ่านระดับความสัมพันธ์ของตัวแปรหรือความเข้มหรือความมากน้อยของความสัมพันธ์ของตัวแปรในทางสังคมศาสตร์ไม่ได้มีหลักเกณฑ์ตายตัว ขึ้นอยู่กับกรณีที่เลือกศึกษาเป็นสำคัญ ทั้งนี้ กรณีนี้เป็นเรื่องของนโยบายด้านการเกษตร ซึ่งมีตัวแปรจำนวนมากที่สามารถสัมพันธ์กับตัวแปรที่เลือกศึกษาได้ โดยเฉพาะตัวแปรที่เป็นเงื่อนไขหรือตัวแปรแวดล้อม (Conditioners) และหลายตัวนั้นก็เป็นตัวแปรที่ไม่ทราบ (Unknown Variables) และตัวแปรที่มาไวไปไว (rapid) หรือ ไม่มีผลต่อการทำนาย ดังนั้น ในการระบุระดับความสัมพันธ์ของตัวแปรในเรื่องที่ตัวแปรที่เกี่ยวข้องมีมากอันสะท้อนความซับซ้อนที่มากไปด้วยนี้ ระดับความสัมพันธ์ที่ตัวแปรหนึ่งมีกับตัวแปรอีกตัวหนึ่งที่มากกว่า 0.20 หรือ ร้อยละ 20 จึงถือได้ว่าค่อนข้างมากแล้ว

ภาวะต้องเลี้ยงดู

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.01 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าครามาเมอร์สวียูที่ร้อยละ 16.6 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ คราวเรือนที่มีภาวะที่ต้องเลี้ยงดูไม่มากกว่า 2 คน ร้อยละ 50.7 ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน ในขณะที่ คราวเรือนที่มีภาวะที่ต้องเลี้ยงดูมากกว่า 2 คนที่ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 34

ในทางตรงกันข้าม คราวเรือนที่มีภาวะที่ต้องเลี้ยงดูไม่มากกว่า 2 คน ร้อยละ 49.3 มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน ในขณะที่ คราวเรือนที่มีภาวะที่ต้องเลี้ยงดูมากกว่า 2 คนที่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 66 จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรที่มีภาวะที่ต้องเลี้ยงดูมาก จะมีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมากกว่าเกษตรกรที่มีภาวะที่ต้องเลี้ยงดูน้อย

ผู้ร่วมรับผิดชอบในภาวะ

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.012 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าครามาเมอร์สวียูที่ร้อยละ 19.1 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ คราวเรือนที่มีผู้ร่วมรับผิดชอบในภาวะที่ต้องเลี้ยงดูสามคน ร้อยละ 59 ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน ในขณะที่ คราวเรือนที่มีผู้ร่วมรับผิดชอบในภาวะที่ต้องเลี้ยงดูเพียงคนเดียวที่ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 31.7

ในทางตรงกันข้าม คราวเรือนที่มีผู้ร่วมรับผิดชอบในภาวะที่ต้องเลี้ยงดูสามคน ร้อยละ 42.5 มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน ในขณะที่ คราวเรือนที่มีผู้ร่วมรับผิดชอบในภาวะที่ต้องเลี้ยงดูเพียงคนเดียวที่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 68.3 จึงกล่าวได้ว่าคราวเรือนที่มีผู้ร่วมรับผิดชอบในภาวะที่ต้องเลี้ยงดูมาก จะมีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนน้อยกว่าคราวเรือนที่มีผู้ร่วมรับผิดชอบในภาวะที่ต้องเลี้ยงดูน้อย

ระดับการพึ่งพาอาชีพปลูกหอมแดง

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.036 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าครามาเมอร์สวียูที่ร้อยละ 14.5 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ คราวเรือนที่มีระดับการพึ่งพาอาชีพปลูกหอมแดงมาก (อาชีพนี้เป็นปากท้องหรืออาชีพหลัก) ร้อยละ 57.5 ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน ในขณะที่ คราวเรือนที่มีระดับการพึ่งพาอาชีพปลูกหอมแดงน้อย (อาชีพนี้เป็นอาชีพเสริม) ที่ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 30.3

ในทางตรงกันข้าม คราวเรือนที่มีระดับการพึงพาอาชีพปลูกหอมแดงมาก ร้อยละ 42.5 มีพื้นที่เกินกำลังที่จะใช้คืน ในขณะที่ คราวเรือนที่มีระดับการพึงพาอาชีพปลูกหอมแดงน้อยที่มีพื้นที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 69.7 จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรที่พึงพาอาชีพปลูกหอมแดงมาก จะมีพื้นที่เกินกำลังที่จะใช้คืนน้อยกว่าเกษตรกรที่พึงพาอาชีพปลูกหอมแดงน้อย ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลที่พบว่ากำไรจากอาชีพปลูกหอมแดงมากกว่าเชิงเปรียบเทียบกับกำไรจากการปลูกพืชอย่างอื่นของเกษตรกรคิดเป็นร้อยละ 33.2 ในขณะที่ กรณีเกษตรกรที่มีกำไรเปรียบเทียบกับกำไรจากการปลูกพืชอย่างอื่นมากกว่าหอมแดงมีเพียงร้อยละ 19.2 (สำหรับเกษตรกรที่มีกำไรจากอาชีพปลูกหอมแดงใกล้เคียงกับกำไรจากการปลูกพืชอย่างอื่นมีอยู่ร้อยละ 47.6)

การตัดสินใจของกู้สินเชื่อจาก ธกส./สหกรณ์

พบว่าค่าโคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.026 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าครามาเออร์สวียู่ที่ร้อยละ 14.8 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ คราวเรือนที่ตัดสินใจไม่กู้สินเชื่อจาก ธกส./สหกรณ์ ร้อยละ 68 ไม่มีพื้นที่เกินกำลังที่จะใช้คืน ในขณะที่ คราวเรือนที่ตัดสินใจกู้สินเชื่อจาก ธกส./สหกรณ์ทุกปีที่ไม่มีพื้นที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 54.2

ในทางตรงกันข้าม คราวเรือนที่ตัดสินใจไม่กู้สินเชื่อจาก ธกส./สหกรณ์ ร้อยละ 32 มีพื้นที่เกินกำลังที่จะใช้คืน ในขณะที่ คราวเรือนที่ตัดสินใจกู้สินเชื่อจาก ธกส./สหกรณ์ทุกปีที่มีพื้นที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 45.8 จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรที่ตัดสินใจไม่กู้สินเชื่อจาก ธกส./สหกรณ์จะมีพื้นที่เกินกำลังที่จะใช้คืนน้อยกว่าเกษตรกรที่ตัดสินใจกู้สินเชื่อจาก ธกส./สหกรณ์

อนึ่ง การตัดสินใจของกู้สินเชื่อจากแหล่งหลักข้างต้นนั้น ยังสัมพันธ์กับความพอใจในอัตราดอกเบี้ยเงินกู้และวงเงินที่ให้กู้ด้วย (ที่ระดับนัยสำคัญ 0.001 และ 0.012 ตามลำดับ) โดยผู้ที่พอใจมากจะตัดสินใจกู้มากกว่าผู้ที่พอใจน้อย หากแต่พบว่าไม่สัมพันธ์กับความพอใจในการบริการแต่อย่างใด ซึ่งสามารถอธิบายได้ว่า สำหรับเกษตรกรแล้ว ถ้าพอใจในอัตราดอกเบี้ยและวงเงินที่ให้กู้ ต่อให้ต้องรอนานเพียงใด หรือ เผชิญกับการสร้างเงื่อนไขของเจ้าหน้าที่ที่มากน้อยแค่ไหน ก็ไม่ได้ส่งผลให้เปลี่ยนแปลงการตัดสินใจ

โครงการกองทุนหมู่บ้าน (การเข้าร่วมของเกษตรกร)

พบว่าค่าโคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.001 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าครามาเออร์สวียู่ที่ร้อยละ 20.2 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่า

ว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างมาก ทั้งนี้ เกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 46.8 ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน ในขณะที่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้านที่ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 21.7

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้าน ร้อยละ 53.2 มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน ในขณะที่เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้านที่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 78.3 จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรที่ไม่ได้เข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้าน จะมีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนน้อยกว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการกองทุนหมู่บ้าน

ความสามารถต่อราคากับพ่อค้า

พบว่าค่าโคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.00 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าคราเมอร์สวียูที่ร้อยละ 22 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างมาก ทั้งนี้ เกษตรกรในชุมชนที่สามารถต่อราคากับพ่อค้าได้ ร้อยละ 64 ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน ในขณะที่เกษตรกรในชุมชนที่มักไม่สามารถต่อราคากับพ่อค้าได้ที่ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 41.3

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรในชุมชนที่สามารถต่อราคากับพ่อค้าได้ ร้อยละ 36 มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน ในขณะที่เกษตรกรในชุมชนที่มักไม่สามารถต่อราคากับพ่อค้าได้ที่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 58.7 จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรในชุมชนที่สามารถต่อราคากับพ่อค้าได้ จะมีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนน้อยกว่าเกษตรกรในชุมชนที่มักไม่สามารถต่อราคากับพ่อค้าได้

อย่างไรก็ตาม ความสามารถในการต่อรองหรืออำนาจในการต่อรอง นอกจากจะขึ้นอยู่กับจุดเด่นของชุมชนซึ่งทำให้บางชุมชนมีอำนาจต่อรองที่ดีกว่าบางชุมชน แต่ก็ยังขึ้นอยู่กับภาวะการตลาดด้วย นั่นคือ อยู่ในสภาวะที่พ่อค้าเป็นต่อ (เกษตรกรต้องเป็นผู้ซื้อ) หรือ เกษตรกรเป็นต่อ (พ่อค้าต้องเป็นผู้ซื้อ)

การมีไฟฟ้าเข้าถึงสวน-การขาดแคลนแหล่งน้ำ

พบว่าค่าโคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.00 (ทั้งกรณีการขาดแคลนแหล่งน้ำและการมีไฟฟ้าเข้าถึงสวน) โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าคราเมอร์สวียูที่ร้อยละ 33.4 และ 22 ตามลำดับ ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างมาก ทั้งนี้ เกษตรกรในชุมชนที่มีไฟฟ้าเข้าถึงสวนอย่างครอบคลุมและไม่ขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ร้อยละ 74.7 และ 81 ตามลำดับ ไม่มีหนี้ที่เกิน

กำลังที่จะใช้คืน ในขณะที่ เกษตรกรในชุมชนที่ยังไม่มีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวนและขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 25 และ 51.4 ตามลำดับ

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรในชุมชนที่มีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวนอย่างครอบคลุมและไม่ขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ร้อยละ 25.3 และ 19 ตามลำดับ มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน ในขณะที่ เกษตรกรในชุมชนที่ยังไม่มีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวนและขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรที่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 75 และ 48.6 ตามลำดับ จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรในชุมชนที่มีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวนอย่างครอบคลุมและไม่ขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรจะมีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนน้อยกว่าเกษตรกรในชุมชนที่ยังไม่มีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวนและขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร

มุมมองต่ออาชีพปลูกหอมแดง

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.02 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าคราเมอส์วีอยู่ที่ร้อยละ 15.9 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรที่มองว่าอาชีพปลูกหอมแดงมีอนาคต ร้อยละ 73.4 ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน ในขณะที่ เกษตรกรที่มองว่าอาชีพปลูกหอมแดงไร้อนาคตที่ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 41.7

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่มองว่าอาชีพปลูกหอมแดงมีอนาคต ร้อยละ 19.6 มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน ในขณะที่ เกษตรกรที่มองว่าอาชีพปลูกหอมแดงไร้อนาคตที่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 50.3 จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรที่มองว่าอาชีพปลูกหอมแดงมีอนาคต จะมีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนน้อยกว่าเกษตรกรที่มองว่าอาชีพปลูกหอมแดงไร้อนาคต (อนึ่ง ไม่ได้นำมามุมมองว่าเป็นอาชีพที่พอไปได้มาร่วมพิจารณา)

แหล่งเงินทุน

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.01 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าคราเมอส์วีอยู่ที่ร้อยละ 16.6 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรที่มีแหล่งเงินทุนไม่มากกว่า 2 แหล่ง ร้อยละ 69.9 ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน ในขณะที่ เกษตรกรที่มีแหล่งเงินทุนมากกว่า 2 แหล่งที่ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 48.2

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่มีแหล่งเงินทุนไม่มากกว่า 2 แหล่ง ร้อยละ 31.1 มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน ในขณะที่ เกษตรกรที่มีแหล่งเงินทุนมากกว่า 2 แหล่งที่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้

คืนมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 51.8 จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรที่มีแหล่งเงินกู้ไม่มากกว่า 2 แหล่ง จะมีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คิ่้นน้อยกว่าเกษตรกรที่มีแหล่งเงินกู้มากกว่า 2 แหล่ง

กำไรเมื่อเทียบกับการปลูกพืชเศรษฐกิจอย่างอื่นในปีเดียวกัน

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.019 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าครามาเออร์สวียู่ที่ร้อยละ 15.3 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง ทั้งนี้ เกษตรกรที่มีกำไรจากการปลูกหอมแดงมากกว่าจากการปลูกพืชอย่างอื่นในปีเดียวกัน ร้อยละ 65.9 ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คิ่้น ในขณะที่ เกษตรกรที่มีกำไรจากการปลูกหอมแดงน้อยกว่าจากการปลูกพืชอย่างอื่นที่ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คิ่้นมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 42.9

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่มีกำไรจากการปลูกหอมแดงมากกว่าจากการปลูกพืชอย่างอื่นในปีเดียวกัน ร้อยละ 20.7 มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คิ่้น ในขณะที่ เกษตรกรที่มีกำไรจากการปลูกหอมแดงน้อยกว่าจากการปลูกพืชอย่างอื่นที่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คิ่้นมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 38.1 จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรที่มีกำไรจากการปลูกหอมแดงมากกว่าจากการปลูกพืชอย่างอื่นในปีเดียวกัน จะมีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คิ่้นน้อยกว่าเกษตรกรที่มีกำไรจากการปลูกหอมแดงน้อยกว่าจากการปลูกพืชอย่างอื่น ซึ่งจะเห็นว่ามีความเชื่อมโยงกับประเด็นระดับการพึ่งพาอาชีพปลูกหอมแดง

การทำบัญชีครัวเรือน

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.00 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าครามาเออร์สวียู่ที่ร้อยละ 24.6 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง ทั้งนี้ เกษตรกรที่ทำบัญชีครัวเรือน ร้อยละ 71.7 ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คิ่้น ในขณะที่ เกษตรกรที่ไม่ได้ทำบัญชีครัวเรือนที่ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คิ่้นมีน้อยกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 40.9

ในทางตรงกันข้าม เกษตรกรที่ทำบัญชีครัวเรือน ร้อยละ 28.3 มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คิ่้น ในขณะที่ เกษตรกรที่ไม่ได้ทำบัญชีครัวเรือนที่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คิ่้นมีมากกว่า คือ มีอยู่ร้อยละ 59.1 จึงกล่าวได้ว่าเกษตรกรที่ทำบัญชีครัวเรือน จะมีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คิ่้นน้อยกว่าเกษตรกรที่ไม่ได้ทำบัญชีครัวเรือน

การตัดสินใจเซ็นสัญญาจากสหกรณ์

ประเด็นนี้ เป็นข้อค้นพบจากข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งสะท้อนจากกลุ่มเกษตรกรจำนวนหนึ่งในหลายชุมชนว่าเกษตรกรสามารถลดการเป็นหนี้ในรูปของตัวเงินลงได้ด้วยการเซ็นสัญญาจากสหกรณ์การเกษตรที่ในปัจจุบันนี้กล่าวได้ว่าแทบทุกแห่งนำระบบนี้มาใช้ หนึ่ง ระบบเซ็นก็คือระบบที่ให้เกษตรกรสามารถเอาปัจจัยการผลิตที่สำคัญ นั่นคือ ปุ๋ยไปใช้ได้ก่อน โดยไม่ต้องคืนเงินสดมาแลกเปลี่ยนเหมือนการซื้อขายโดยทั่วไป ดังนั้น ระบบเซ็นจึงสามารถทำให้เกษตรกรลดการก่อหนี้ลงได้ เพราะรายจ่ายส่วนใหญ่ของเกษตรกรมาจากการซื้อหาปัจจัยการผลิตนั่นเอง

นอกจากนี้ ระบบการเซ็นปุ๋ยยังเป็นระบบที่ยืดหยุ่นมาก เนื่องจาก สามารถชำระคืนภายหลังจากการเก็บเกี่ยวแล้วทั้งในรูปของเงินสดและผลผลิต ซึ่งกรณีที่ชำระคืนด้วยผลผลิตนั้นเท่ากับว่าในระบบการผลิตและการตลาด ลดการให้ความสำคัญกับเงินในฐานะเป็นสื่อกลางการแลกเปลี่ยนลง อันสามารถนำไปสู่การลดการเป็นหนี้จากการวิ่งเต้นกู้เงินก่อนเริ่มปีเพาะปลูกใหม่ที่เคยเป็นมาโดยตลอดได้

อย่างไรก็ตาม ในยุคแห่งการแข่งขันขายนี้ เกษตรกรสะท้อนว่ามีเกษตรกรจำนวนมากปฏิเสธที่จะเซ็นสัญญาจากสหกรณ์ฯ เนื่องจาก มักเป็นปุ๋ยที่คุณภาพแตกต่างจากตลาด และเป็นสินค้าที่ไม่หลากหลาย โดยเลือกที่จะเสี่ยงกู้เงินเพื่อซื้อปุ๋ยที่มีสูตรเร่งคุณภาพหลายๆด้าน อาทิ เร่งสีเพื่อหวังผลว่าผลผลิตของตนจะขายได้ในราคาที่ดี และเป็นการลงทุนที่คุ้มค่ากว่าการใช้ปุ๋ยจากสหกรณ์ฯ ทำให้การก่อหนี้ยังคงมีอยู่อย่างกว้างขวางเช่นเดิม

ปัจจัยที่น่าจะมีความสัมพันธ์แต่ผลการวิเคราะห์ทางสถิติพบว่าไม่มีความสัมพันธ์

นอกจากปัจจัยที่สัมพันธ์ดังที่ได้เสนอไปนั้น มีบางปัจจัยที่น่าจะมีความสัมพันธ์แต่ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติไคสแควร์พบว่าไม่เป็นอิสระจากกันหรือไม่สัมพันธ์กัน กล่าวคือ

- การที่เกษตรกรเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วม โครงการพักชำระหนี้ฯ ไม่ได้สัมพันธ์กับการเพิ่มหรือลดการเป็นหนี้ในระบบและหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนแต่อย่างใด กล่าวอีกอย่างคือการพักชำระหนี้ไม่ได้ทำให้เป็นหนี้น้อยลงได้

- จำนวนครั้งในการเพาะปลูกในหนึ่งปีเพาะปลูก (ไม่นับรวมกรณีปลูกเพื่อทำพันธุ์) ไม่ว่าจะปลูกหลายครั้งหรือครั้งเดียวในแต่ละปีเพาะปลูก เกษตรกรก็ยังคงมีหนี้ยืมที่เป็นอยู่เช่นเดิม

- ไม่ว่าจะมียืมหรือไม่มีความสัมพันธ์ส่วนตัวกับผู้เกี่ยวข้องกับการให้กู้ ก็ไม่ได้การันตีว่าเกษตรกรจะไม่มีหนี้ในระบบหรือหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน

-ไม่ว่าจะมีจำนวนวงศาความยุติธรรมในชุมชนที่สามารถค้าประกันเงินกู้ให้ได้มากหรือน้อย ก็ไม่สัมพันธ์กับการเป็นหนี้ของเกษตรกร

-ไม่ว่าเกษตรกรจะมีพื้นที่เพาะปลูกมากหรือน้อย ก็มีหนี้มากน้อยหรือไม่มีหนี้ได้เช่นเดียวกัน

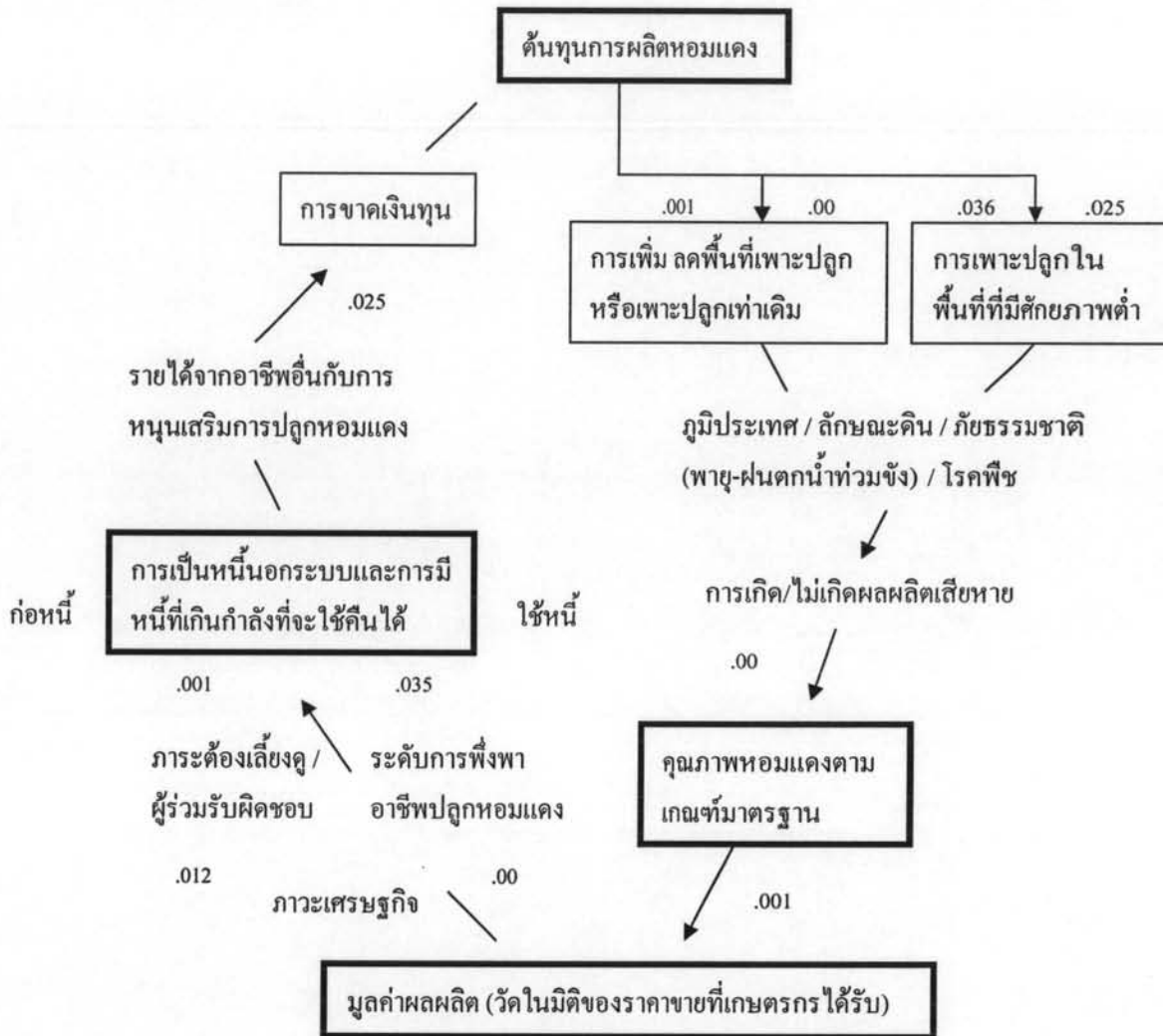
ทั้งนี้ ในส่วนของการเป็นหนี้ในระบบกรณีเป็นหนี้กับพ่อค้า จะนำไปสู่พันธะร่วมกันด้วยว่าจะต้องทำการซื้อขายกัน (เพื่อหักเอาส่วนต่างของหนี้) อนึ่ง ในความเป็นเจ้าหนี้-ลูกหนี้ เจ้าหนี้น้อยได้เปรียบเสมอเพราะมีหลักประกันว่าจะได้ผลผลิตแน่นอน คล้ายการตกลงซื้อขายล่วงหน้า โดยเฉพาะช่วงที่ราคาหอมแดงดีหรือเป็นช่วงที่พ่อค้าแย่งกันซื้อ พ่อค้าจะสามารถถือเอากับเกษตรกรที่เป็นลูกหนี้ได้ (ในช่วงเวลาที่เกษตรกรควรจะมีอำนาจต่อรองสูง เพราะความต้องการของตลาดมาก แต่กลับต้องขายให้พ่อค้าที่เป็นเจ้าหนี้เจ้าเดียว) ส่วนในช่วงที่ราคาหอมตกต่ำ พ่อค้าก็สามารถตราค่าได้เต็มที่ด้วยข้ออ้างต่าง ๆ นานาถึงตลาดปลายทางที่เกษตรกรไม่เคยเข้าใจเลย (ได้เพียงเชื่อตาม) ด้วยเหตุนี้ การเป็นหนี้ในระบบกรณีเป็นหนี้กับพ่อค้า เกษตรกรจึงไม่ต่างจากการเพาะปลูกเพื่อใช้หนี้ และหวังว่าจะมีส่วนเหลือหรือเศษจากการหักลบกลบหนี้กับพ่อค้าแล้วบ้าง

2. ความเชื่อมโยงของผลที่สำคัญของนโยบาย และปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวที่เชื่อมต่อกัน จากภาพย่อยสู่ภาพรวม

ในส่วนที่แล้วได้นำเสนอปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของผลที่สำคัญของนโยบายเป็นรายประเด็น สำหรับในส่วนนี้จะพิจารณาจากภาพย่อยเหล่านั้นสู่ภาพรวมเพื่อเชื่อมโยงประเด็นทั้งหลายเข้าด้วยกัน เนื่องจาก ผลแต่ละด้านเป็นเงื่อนไขหรือปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของผลอื่นๆ ได้ด้วย ทำให้สามารถนำมาวิเคราะห์หาความเชื่อมโยงกันได้ โดยใช้วิธีทางสถิติหาความสัมพันธ์ด้วยการทดสอบตัวแปรแบบรายคู่จากนั้นใช้หลักเหตุผล (Logic) และข้อมูลเชิงคุณภาพเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่ได้จากการทดสอบทางสถิติอีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ ในการเชื่อมโยงบางกรณีจำเป็นต้องค้นหาปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวที่เป็นตัวเชื่อมต่อกันซึ่งหลังจากวิเคราะห์และสังเคราะห์แล้วนั้น ได้ผลการเชื่อมโยงหรือภาพรวมของภาพย่อยเป็นดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพที่ 26 ความเชื่อมโยงของผลที่สำคัญของนโยบาย และปัจจัยแห่งความสำเร็จและ ความล้มเหลวที่เชื่อมต่อกัน

หมายเหตุ ตัวเลข คือ ค่านัยสำคัญ (Sig.) ของไคสแควร์

- หมายถึง ผลระดับนโยบาย   →   หมายถึง สัมพันธ์กันกับ
- หมายถึง ผลระดับ โครงการ/ งาน   —   หมายถึง เมื่อผนวกกับ

นอกกรอบ หมายถึง ปัจจัยแวดล้อมที่สำคัญที่เป็นเงื่อนไขของการเชื่อมโยงระหว่างผล

ที่มา: สังเคราะห์จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ด้วยสถิติไคสแควร์และข้อมูลเชิงคุณภาพ

คำอธิบาย

จากแผนภาพ การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของต้นทุนการผลิตหอมแดงมีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเพิ่มหรือลดพื้นที่เพาะปลูกหรือเพาะปลูกเท่าเดิมรวมถึงการเพาะปลูกในพื้นที่ที่มีศักยภาพต่ำของเกษตรกร ซึ่งการตัดสินใจดังกล่าวเมื่อประกอบกับภูมิประเทศ ลักษณะดิน การเกิดภัยธรรมชาติ อาทิ เกิดพายุกระแทงทำให้ฝนตกน้ำท่วมขัง และการระบาดของโรคพืชแล้วนั้น จะสัมพันธ์กับการเกิดหรือไม่เกิดผลผลิตเสียหาย ซึ่งย่อมเกี่ยวข้องกับคุณภาพผลผลิตหอมแดงตามเกณฑ์มาตรฐานด้วย

ทั้งนี้ คุณภาพผลผลิตหอมแดงมีความเกี่ยวข้องกับมูลค่าผลผลิตในมิติของราคาขายที่เกษตรกรได้รับโดยตรง โดยที่การเพิ่มขึ้นหรือลดลงของมูลค่าผลผลิตนั้นเมื่อประกอบกับภาวะเศรษฐกิจ ภาระต้องเลี้ยงดู ผู้ร่วมรับผิดชอบ และระดับการพึ่งพาอาชีพปลูกหอมแดงของเกษตรกรแล้วจะสัมพันธ์กับการเป็นหนี้ในระบบและการมีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนได้ของเกษตรกร เนื่องจาก เกษตรกรแทบทั้งหมดก่อนนี้เพื่อนำมาลงทุนแล้วคาดหวังว่าจะเอาดอกผลจากการลงทุนไปใช้จ่ายในครัวเรือนและใช้หนี้แล้วก่อนนี้ใหม่เพื่อลงทุนในรอบใหม่ ดังนั้น ถ้าดอกผลที่ได้รับน้อยรวมถึงค่าใช้จ่ายในครัวเรือนมากก็ย่อมจะต้องมีหนี้มากด้วยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

อย่างไรก็ตาม จากที่เกษตรกรก่อนนี้เพื่อนำทุนไปประกอบอาชีพหรือเพาะปลูกพืชอย่างอื่นก่อนที่จะเพาะปลูกหอมแดงเนื่องจาก โดยธรรมชาติแล้วหอมแดงเป็นพืชเมืองหนาวไม่สามารถเพาะปลูกตลอดปีได้ ทำให้รายได้จากอาชีพอื่นสัมพันธ์กับการขาดหรือไม่ขาดเงินทุนในการเพาะปลูกหอมแดง ซึ่งการขาดหรือไม่ขาดเงินทุนนี้เมื่อประกอบกับการเพิ่มขึ้นหรือลดลงของต้นทุนการผลิตหอมแดงของปีเพาะปลูกใหม่แล้วย่อมสัมพันธ์กับการตัดสินใจในการเพิ่มหรือลดพื้นที่เพาะปลูกหรือเพาะปลูกเท่าเดิมรวมถึงการเพาะปลูกในพื้นที่ที่มีศักยภาพต่ำของเกษตรกรดังที่ได้กล่าวถึงตั้งแต่ต้น ซึ่งจะเห็นว่าในที่สุดแล้วจุดสุดท้ายได้ย้อนกลับไปสู่จุดเริ่มต้นหรือกล่าวอีกอย่างคือ ไม่มีจุดเริ่มต้นและจุดสุดท้ายซึ่งสะท้อนโลกของความเป็นจริงนั่นเอง

3. ข้อค้นพบเกี่ยวกับปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวที่สำคัญที่สุดของนโยบาย

จากที่ศึกษามาทั้งหมดนั้นพบว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวที่สำคัญที่สุดของนโยบาย คือ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทั้งหลาย ซึ่งเป็นปัจจัยแวดล้อม ดังสะท้อนได้จากการที่ปัจจัยเหล่านั้นเป็นปัจจัยที่เชื่อมผลระดับนโยบายที่สำคัญ ดังพิจารณาได้จากส่วนที่ 2 ที่พื้งนำเสนอไปนั้น ทั้งภูมิประเทศ ลักษณะดิน ภาวะเศรษฐกิจ (เชื่อมโยงกับระดับการผูกติดอยู่กับตลาดโลกของผลผลิตในพื้นที่) ระดับการพึ่งพาอาชีพปลูกหอมแดงและรายได้จากอาชีพอื่นกับการ

หนุนเสริมการปลูกหอมแดง (เชื่อมโยงกับอาชีพผู้ขนานของเกษตรกรในพื้นที่) ทำให้สามารถเรียกได้ว่าเป็นเสมือนกระดูกสันหลัง/โครงกระดูก ซึ่งมีปัจจัยอื่นๆเป็นเพียงซี่กระดูก/ก้างเชื่อมต่อกันอยู่

นอกจากนั้น หากพิจารณาค่าค่าเมอร์ส วิ เทาบีและเทาซี ซึ่งบ่งชี้ระดับของความสัมพันธ์หรือความเข้ม/ความมากน้อยของความสัมพันธ์จากการค้นหาปัจจัยแห่งความสำเร็จและความล้มเหลวของผลที่สำคัญของนโยบายใน ส่วนที่ 1 ประกอบด้วยจะพบว่าปัจจัยที่มีค่าดังกล่าวสูงที่สุดสองอันดับแรกในแต่ละผลที่สำคัญของนโยบายที่วิเคราะห์แทบทั้งหมดเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ กล่าวคือ กรณีการลดต้นทุนการผลิต คือ การรวมกลุ่มของคนในพื้นที่ (23.4%) และการแบ่งใช้ประโยชน์ในที่ดิน (การปลูกเชิงเดี่ยวหรือผสมผสาน) (21.4%) กรณีการเพิ่มมูลค่าผลผลิต คือ การเพาะปลูกมานานหรือพื้กันมาเพาะปลูก (24.3%) และการมุ่งขายหอมแดงสดหรือแห้ง (20.6%) และกรณีการลดหนี้หรือหนี้ที่เกินกำลังจะใช้คืน คือ การมีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวน (33.%) และการทำบัญชีครัวเรือน (24.6%) ซึ่งเหล่านี้มักเป็นลักษณะร่วมของคนในแต่ละพื้นที่ด้วยเหตุนี้ จึงยืนยันได้อย่างชัดเจนว่าปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ซึ่งเป็นปัจจัยแวดล้อมนี้มีความสำคัญกับความสำเร็จและความล้มเหลวของนโยบายมากที่สุด

ทั้งนี้ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่หรืออิงกับพื้นที่ทั้งหลายนี้ เมื่อนำมารวมกันแล้วสามารถจัดกลุ่มได้ 8 รูปแบบที่เรียกว่าเป็นวิธีการผลิตและการตลาดแบบต่างๆดังที่ได้นำเสนอไปในบทที่ 5 นั่นเอง ซึ่งในส่วนนี้จะเป็นการแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการผลิตและการตลาดแบบต่างๆซึ่งมีตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่จำนวนมากรวมอยู่ในนั้น (มีลักษณะเป็นตัวแปรรวม หรือ Composite Variable) กับการบรรลุผลที่สำคัญของนโยบายเพื่อชี้ให้เห็นความสำคัญของปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ทั้งหลายเมื่อนำมารวมกันเป็นวิธีการผลิตและการตลาด และนำไปสู่การพัฒนาพื้นที่ได้อย่างเฉพาะเจาะจง หรือ เอื้อต่อการพัฒนาโดยเอาชุมชนเป็นฐาน (Community-based Development)

อนึ่ง ได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

3.1. วิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆกับต้นทุนการผลิตหอมแดง

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.001 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าคราเมอร์สวียูที่ร้อยละ 26.7 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง อนึ่ง พิจารณาตัวเลขประกอบการอธิบายได้จากตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 19 แสดงวิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆกับต้นทุนการผลิตหอมแดง

วิธีการผลิตและการตลาด	ต้นทุนในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา		
	ลดลง	ใกล้เคียงกัน	เพิ่มขึ้น
-แบบอำเภออย่างขุมน้อย	16.7%	58.3%	25.0%
-แบบบ้านขุมคำ	.0%	29.2%	70.8%
-แบบตำบลหนองหมีและตำบลเมืองน้อย	20.8%	33.3%	45.8%
-แบบตำบลภูเงิน	33.3%	33.3%	33.3%
-แบบตำบลน้ำคำ	39.1%	43.5%	17.4%
-แบบตำบลบึงบอน ละทาย และยางขุมใหญ่	4.9%	48.8%	46.3%
-แบบหมู่บ้านชำตารมย์	.0%	41.7%	58.3%
-แบบการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี	17.2%	32.3%	50.5%

ที่มา: ประมวลโดยผู้เขียน

จากตารางข้างต้น จะเห็นว่ารูปแบบวิธีการผลิตและการตลาดที่มีครัวเรือนในชุมชนบรรลุผลสำเร็จในระดับสูง (ต้นทุนในช่วง 3 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมลดลง) และบรรลุผลสำเร็จในระดับต่ำหรือประสบความสำเร็จล้มเหลว (ต้นทุนในช่วง 3 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมเพิ่มขึ้น) มากเป็นสองลำดับแรก คือรูปแบบดังต่อไปนี้

(1.) ในแง่ของการบรรลุผลสำเร็จในระดับสูง

ลำดับที่ 1.แบบตำบลน้ำคำ (ร้อยละ 39.1)

ลำดับที่ 2.แบบตำบลภูเงิน (ร้อยละ 33.3)

(2.) ในแง่ของการบรรลุผลสำเร็จในระดับต่ำหรือประสบความสำเร็จล้มเหลว

ลำดับที่ 1.แบบบ้านขุมคำ (ร้อยละ 70.8)

ลำดับที่ 2.แบบหมู่บ้านชำตารมย์ (ร้อยละ 58.3)

3.2. วิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆกับคุณภาพหอมแดง

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.00 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าครามาเออร์สวียูที่ร้อยละ 31.9 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือ

ว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง อนึ่ง พิจารณาตัวเลขประกอบการอธิบายได้จากตารางต่อไปนี

ตารางที่ 20 แสดงวิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆกับคุณภาพหอมแดง

วิธีการผลิตและการตลาด	คุณภาพในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา			
	ดีขึ้นมากกว่า 3 ใน 5	ดีขึ้น 1 ใน 5 ถึง 3 ใน 5	ขึ้นๆลงๆ	ลดลง
-แบบอำเภอขางชุมน้อย	29.2%	33.3%	33.3%	4.2%
-แบบบ้านชุมคำ	41.7%	12.5%	45.8%	.0%
-แบบตำบลหนองหมีและตำบลเมืองน้อย	13.0%	34.8%	52.2%	.0%
-แบบตำบลภูเงิน	.0%	16.7%	83.3%	.0%
-แบบตำบลน้ำคำ	12.5%	16.7%	70.8%	.0%
-แบบตำบลบึงบอน ละทาย และขางชุมใหญ่	4.9%	24.4%	65.9%	4.9%
-แบบหมู่บ้านชำตารมย์	100.0%	.0%	.0%	.0%
-แบบการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี	22.1%	11.6%	65.3%	1.1%

ที่มา: ประมวลโดยผู้เขียน

จากตารางข้างต้น จะเห็นว่ารูปแบบวิธีการผลิตและการตลาดที่มีครัวเรือนในชุมชนบรรลุผลสำเร็จในระดับสูง (คุณภาพในช่วง 3 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมาดีขึ้นมากกว่า 3 ใน 5) และบรรลุผลสำเร็จในระดับต่ำหรือประสบความสำเร็จล้มเหลว (คุณภาพในช่วง 3 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมาลดลง) มากเป็นสองลำดับแรก คือรูปแบบดังต่อไปนี้

(1.) ในแง่ของการบรรลุผลสำเร็จในระดับสูง

ลำดับที่ 1.แบบหมู่บ้านชำตารมย์ (ร้อยละ 100)

ลำดับที่ 2.แบบบ้านชุมคำ (ร้อยละ 41.7)

(2.) ในแง่ของการบรรลุผลสำเร็จในระดับต่ำหรือประสบความสำเร็จล้มเหลว

ลำดับที่ 1.แบบตำบลบึงบอน ละทายและขางชุมใหญ่ (ร้อยละ 4.9)

ลำดับที่ 2.แบบอำเภอขางชุมน้อย (ร้อยละ 4.2)

3.3.วิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆกับมูลค่าผลผลิตหอมแดง (วัดในมิติของรายขายที่เกษตรกรได้รับ)

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.00 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าคราเมอร์สวีอยู่ที่ร้อยละ 29 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง อนึ่ง พิจารณาตัวเลขประกอบการอธิบายได้จากตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 21 แสดงวิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆกับมูลค่าผลผลิตหอมแดง

วิธีการผลิตและการตลาด	รายขายในช่วง 3 ปีที่ผ่านมา		
	เพิ่มขึ้น	ใกล้เคียงกัน	ลดลง
-แบบอำเภอขามน้อย	37.5%	54.2%	8.3%
-แบบบ้านชุมคำ	12.5%	87.5%	.0%
-แบบตำบลหนองหมีและตำบลเมืองน้อย	17.4%	47.8%	34.8%
-แบบตำบลภูเงิน	.0%	66.7%	33.3%
-แบบตำบลน้ำคำ	17.4%	78.3%	4.3%
-แบบตำบลบึงบอน ละทาย และขามใหญ่	.0%	82.5%	17.5%
-แบบหมู่บ้านชำดามย์	33.3%	66.7%	.0%
-แบบการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี	12.1%	69.2%	18.7%

ที่มา: ประมวลโดยผู้เขียน

จากตารางข้างต้น จะเห็นว่ารูปแบบวิธีการผลิตและการตลาดที่มีครัวเรือนในชุมชนบรรลุผลสำเร็จในระดับสูง (รายขายในช่วง 3 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมาเพิ่มขึ้น) และบรรลุผลสำเร็จในระดับต่ำหรือประสบความสำเร็จล้มเหลว (รายขายในช่วง 3 ปีเพาะปลูกที่ผ่านมาลดลง) มากเป็นสองลำดับแรก คือรูปแบบดังต่อไปนี้

(1.) ในแง่ของการบรรลุผลสำเร็จในระดับสูง

ลำดับที่ 1.แบบอำเภอขามน้อย (ร้อยละ 37.5)

ลำดับที่ 2.แบบหมู่บ้านชำดามย์ (ร้อยละ 33.3)

(2.) ในแง่ของการบรรลุผลสำเร็จในระดับต่ำหรือประสพความล้มเหลว

ลำดับที่ 1.แบบตำบลหนองหมีและตำบลเมืองน้อย (ร้อยละ 34.8)

ลำดับที่ 2.แบบตำบลภูเงิน (ร้อยละ 33.3)

3.4.วิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆกับการเป็นหนี้ในระบบของเกษตรกรปลูก

หอมแดง

พบว่าค่าไคสแควร์ไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 (อยู่ที่ระดับ 0.615) ทั้งนี้ อธิบายได้ว่าเกษตรกรแต่ละแห่ง ไม่ว่าจะแห่งนั้นๆจะมีวิธีการผลิตและการตลาดที่แตกต่างกันมาน้อยเพียงใด โดยภาพรวมแล้วถือว่าความแตกต่างที่มีนั้น ไม่นำไปสู่การเพิ่มหรือลดการมีหนี้ในระบบของเกษตรกรในชุมชนที่มากน้อยแตกต่างกันอย่างชัดเจน

อนึ่ง พิจารณาตัวเลขประกอบการอธิบายได้จากตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 22 แสดงวิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆกับการเป็นหนี้ในระบบของเกษตรกรปลูกหอมแดง

วิธีการผลิตและการตลาด	หนี้ในระบบ		
	ลดลงหรือไม่มีเลย	มี เท่าเดิม	มี เพิ่มขึ้น
-แบบอำเภอขามน้อย	29.2%	45.8%	25.0%
-แบบบ้านขุมคำ	50.0%	29.2%	20.8%
-แบบตำบลหนองหมีและตำบลเมืองน้อย	29.2%	33.3%	37.5%
-แบบตำบลภูเงิน	33.3%	41.7%	25.0%
-แบบตำบลน้ำคำ	50.0%	37.5%	12.5%
-แบบตำบลบึงบอน ละทาย และขามใหญ่	36.6%	43.9%	19.5%
-แบบหมู่บ้านชำดามย์	66.7%	25.0%	8.3%
-แบบการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี	38.9%	37.9%	23.2%

ที่มา: ประมวลโดยผู้เขียน

จากตารางข้างต้น แม้ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์จะพบว่าวิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆไม่สัมพันธ์กับการเป็นหนี้ในระบบของเกษตรกรปลูกหอมแดง ซึ่งหมายความว่าไม่เกี่ยวข้องกันหรือเป็นอิสระจากกัน แต่สามารถสร้างข้อสังเกตที่สำคัญได้ดังนี้

(1.) ในแง่ของการบรรลุผลสำเร็จในระดับสูง กล่าวคือ มีหนี้ในระบบลดลง หรือไม่มีเลยนั้น รูปแบบวิธีการผลิตและการตลาดที่มีครัวเรือนในชุมชนบรรลุผลดังกล่าวมากเป็น สองลำดับแรก คือ

ลำดับที่ 1.แบบหมู่บ้านชาตารมย์ (ร้อยละ 66.7)

ลำดับที่ 2.แบบบ้านชุมคำและแบบตำบลน้ำคำ (ร้อยละ 50)

(2.) ในแง่ของการบรรลุผลสำเร็จในระดับต่ำหรือประสบความล้มเหลว กล่าวคือ มีหนี้ในระบบเพิ่มขึ้นนั้น รูปแบบวิธีการผลิตและการตลาดที่มีครัวเรือนในชุมชนบรรลุผลดังกล่าว มากเป็นสองลำดับแรก คือ

ลำดับที่ 1.แบบตำบลหนองหมีและตำบลเมืองน้อย (ร้อยละ 37.5)

ลำดับที่ 2.แบบอำเภอขามน้อยและแบบตำบลภูเงิน (ร้อยละ 25)

3.5. วิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆกับการเป็นหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนได้ของ เกษตรกรปลูกหอมแดง

พบว่าค่าไคสแควร์ไม่มีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 (อยู่ที่ระดับ 0.897) ทั้งนี้ อธิบายได้ ว่าเกษตรกรแต่ละแห่ง ไม่ว่าจะแห่งนั้นๆจะมีวิธีการผลิตและการตลาดที่แตกต่างกันเล็กน้อยเพียงใด โดยภาพรวมแล้วถือว่าความแตกต่างที่มีนั้น ไม่นำไปสู่การมีหรือไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนได้ ของเกษตรกรในชุมชนที่มากน้อยแตกต่างกันอย่างชัดเจน

อนึ่ง พิจารณาตัวเลขประกอบการอธิบายได้จากตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 23 แสดงวิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆกับการเป็นหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนได้ของเกษตรกรปลูกหอมแดง

วิธีการผลิตและการตลาด	การเป็นหนี้		
	ใช้คืนโดยไม่ต้องก่อหนี้ใหม่	ต้องก่อหนี้ใหม่ใช้หนี้	ไม่สามารถใช้คืนตามกำหนด
-แบบอำเภอขามน้อย	54.2%	33.3%	12.5%
-แบบบ้านชุมคำ	50.0%	41.7%	8.3%
-แบบตำบลหนองหมีและตำบลเมืองน้อย	54.2%	41.7%	4.2%
-แบบตำบลภูเงิน	58.3%	33.3%	8.3%

วิธีการผลิตและการตลาด	การเป็นหนี้		
	ใช้คืนโดยไม่ต้องก่อหนี้ใหม่	ต้องก่อหนี้ใหม่ใช้หนี้	ใช้คืนโดยไม่ต้องก่อหนี้ใหม่
-แบบตำบลน้ำคำ	58.3%	29.2%	12.5%
-แบบตำบลบึงบอน ตะทาย และยางชุมใหญ่	46.3%	43.9%	9.8%
-แบบหมู่บ้านชำตารมย์	58.3%	41.7%	.0%
-แบบการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี	50.5%	32.6%	16.8%

ที่มา: ประมวลโดยผู้เขียน

จากตารางข้างต้น แม้ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์จะพบว่าวิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆ ไม่สัมพันธ์กับการมีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนได้ของเกษตรกรปลูกหอมแดง แต่สามารถสร้างข้อสังเกตที่สำคัญได้ดังนี้

(1) ในแง่ของการบรรลุผลสำเร็จในระดับสูง กล่าวคือ ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนได้นั้น (ใช้คืนได้โดยไม่ต้องก่อหนี้ใหม่เพื่อใช้หนี้) รูปแบบวิธีการผลิตและการตลาดที่มีครัวเรือนในชุมชนบรรลุผลดังกล่าวมากเป็นสองลำดับแรก คือ

ลำดับที่ 1.แบบตำบลภูเงิน แบบตำบลน้ำคำและแบบหมู่บ้านชำตารมย์ (ร้อยละ 58.3)

ลำดับที่ 2.แบบอำเภอยางชุมน้อย และแบบตำบลหนองฮีและตำบลเมืองน้อย (ร้อยละ 54.2)

(2) ในแง่ของการบรรลุผลสำเร็จในระดับต่ำหรือประสบความล้มเหลว กล่าวคือ มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืนได้นั้น (ต้องก่อหนี้ใหม่เพื่อใช้หนี้หรือไม่สามารถใช้หนี้คืนได้ตามกำหนด) รูปแบบวิธีการผลิตและการตลาดที่มีครัวเรือนในชุมชนบรรลุผลดังกล่าวมากเป็นสองลำดับแรกแยกเป็น 2 กรณี คือ

ในกรณี ต้องก่อหนี้ใหม่เพื่อใช้หนี้

ลำดับที่ 1.แบบตำบลบึงบอน ตะทายและยางชุมใหญ่ (ร้อยละ 43.9)

ลำดับที่ 2.แบบบ้านชุมคำ แบบตำบลหนองฮีและตำบลเมืองน้อย และแบบหมู่บ้านชำตารมย์ (ร้อยละ 41.7)

ในกรณี ไม่สามารถใช้หนี้คืนได้ตามกำหนด

ลำดับที่ 1.แบบการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี (ร้อยละ 16.8)

ลำดับที่ 2.แบบอำเภอขางชุมน้อยและแบบตำบลน้ำคำ (ร้อยละ 12.5)

3.6.วิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆกับการขาดเงินทุนของเกษตรกรปลูกหอมแดง

พบว่าค่าไคสแควร์มีนัยสำคัญที่ 0.001 โดยมีระดับของความสัมพันธ์เมื่อพิจารณาจากค่าครามเมอร์สวี่อยู่ที่ร้อยละ 31.9 ซึ่งในการใช้อธิบายตัวแปรที่เกี่ยวกับนโยบายด้านการเกษตรถือว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับค่อนข้างสูง อนึ่ง พิจารณาตัวเลขประกอบการอธิบายได้จากตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 24 แสดงวิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆกับการขาดเงินทุนของเกษตรกรปลูกหอมแดง

วิธีการผลิตและการตลาด	การขาดแคลนเงินทุน	
	ขาด	ไม่ขาด
-แบบอำเภอขางชุมน้อย	50.0%	50.0%
-แบบบ้านชุมคำ	20.8%	79.2%
-แบบตำบลหนองหมีและตำบลเมืองน้อย	62.5%	37.5%
-แบบตำบลภูเงิน	8.3%	91.7%
-แบบตำบลน้ำคำ	39.1%	60.9%
-แบบตำบลบึงบอน ละทาย และขางชุมใหญ่	57.5%	42.5%
-แบบหมู่บ้านชาตารมย์	8.3%	91.7%
-แบบการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี	35.9%	64.1%

ที่มา: ประมวลโดยผู้เขียน

จากตารางข้างต้น จะเห็นว่ารูปแบบวิธีการผลิตและการตลาดที่มีครัวเรือนในชุมชนบรรลุผลสำเร็จในระดับสูง (ไม่ขาดแคลนเงินทุน) และบรรลุผลสำเร็จในระดับต่ำหรือประสบความล้มเหลว (ขาดแคลนเงินทุน) มากเป็นสองลำดับแรก คือรูปแบบดังต่อไปนี้

(1.) ในแง่ของการบรรลุผลสำเร็จในระดับสูง

ลำดับที่ 1.แบบตำบลภูเงินและแบบหมู่บ้านชาตารมย์ (ร้อยละ 91.7)

ลำดับที่ 2.แบบบ้านชุมคำ (ร้อยละ 79.2)

- (2) ในแง่ของการบรรลุผลสำเร็จในระดับต่ำหรือประสบความสำเร็จ
 ลำดับที่ 1.แบบตำบลหนองหมีและตำบลเมืองน้อย (ร้อยละ 62.5)
 ลำดับที่ 2.แบบตำบลบึงบอน ละทาย และยางชุมใหญ่ (ร้อยละ 57.5)

3.7.วิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่าง ๆ กับการบรรลุผลที่สำคัญของนโยบายในภาพรวม

จาก 3.1-3.6 สามารถประมวลภาพรวมการบรรลุผลที่สำคัญของนโยบายในระดับสูงและในระดับต่ำหรือล้มเหลวของครัวเรือนในชุมชนที่มีวิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆ แยกเป็น 2 กรณีได้ดังนี้

(1.) กรณี วิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่าง ๆ กับการบรรลุผลที่สำคัญของนโยบายในระดับสูง

จากการพิจารณาวิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆ ว่าวิธีการผลิตและการตลาดทั้งหลายนี้ นำไปสู่การบรรลุผลของนโยบายในระดับสูงได้มากน้อยแตกต่างกันอย่างไร ด้วยการพิจารณาค่าร้อยละของผลดังกล่าวที่เกิดขึ้นแก่ครัวเรือน ในชุมชนที่มีวิธีการผลิตแบบนั้นๆ ได้ผลดังตาราง

ตารางที่ 25 แสดงวิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่าง ๆ กับการบรรลุผลที่สำคัญของนโยบายในระดับสูง

วิธีการผลิตและการตลาด	การบรรลุผลที่สำคัญของครัวเรือนในชุมชนในระดับสูง					
	มีต้นทุนที่ลดลง	คุณภาพผลผลิตเป็นไปตามเกณฑ์	ราคาขายเพิ่มขึ้น	หนี้นอกระบบลดลงหรือไม่มีเลย	ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน	ไม่ขาดแคลนเงินทุน
-แบบอำเภอยางชุมน้อย	16.7%	29.2%	37.5%	29.2%	54.2%	50.0%
-แบบบ้านขุมคำ	.0%	41.7%	12.5%	50.0%	50.0%	79.2%
-แบบตำบลหนองหมีและตำบลเมืองน้อย	20.8%	13.0%	17.4%	29.2%	54.2%	37.5%
-แบบตำบลภูเงิน	33.3%	.0%	.0%	33.3%	58.3%	91.7%
-แบบตำบลน้ำคำ	39.1%	12.5%	17.4%	50.0%	58.3%	60.9%
-แบบตำบลบึงบอน ละทาย และยางชุมใหญ่	4.9%	4.9%	.0%	36.6%	46.3%	42.5%
-แบบหมู่บ้านชำดามย์	.0%	100.0%	33.3%	66.7%	58.3%	91.7%

วิธีการผลิตและการตลาด	การบรรลุผลที่สำคัญของครัวเรือนในชุมชนในระดับสูง					
	มีต้นทุนที่ลดลง	คุณภาพผลผลิตเป็นไปตามเกณฑ์	ราคาขายเพิ่มขึ้น	หนี้นอกระบบลดลงหรือไม่มีเลย	ไม่มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน	ไม่ขาดแคลนเงินทุน
-แบบการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี	17.2%	22.1%	12.1%	38.9%	50.5%	64.1%

ที่มา: ประมวลโดยผู้เขียน

(2.) กรณี วิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆกับการบรรลุผลที่สำคัญของนโยบายในระดับต่ำหรือประสบความสำเร็จ

จากการพิจารณาวิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆว่าวิธีการผลิตและการตลาดทั้งหลายนี้ นำไปสู่การบรรลุผลของนโยบายในระดับต่ำหรือประสบความสำเร็จได้มากน้อยแตกต่างกันอย่างไร ด้วยการพิจารณาคำร้อยละของผลดังกล่าวที่เกิดแก่ครัวเรือนในชุมชนที่มีวิธีการผลิตแบบนั้นๆ ได้ผลดังตาราง

ตารางที่ 26 แสดงวิธีการผลิตและการตลาดรูปแบบต่างๆกับการบรรลุผลที่สำคัญของนโยบายในระดับต่ำหรือประสบความสำเร็จ

วิธีการผลิตและการตลาด	การบรรลุผลที่สำคัญของครัวเรือนในชุมชนในระดับต่ำ/ล้มเหลว					
	มีต้นทุนที่เพิ่มขึ้น	คุณภาพผลผลิตไม่เป็นไปตามเกณฑ์	ราคาขายลดลง	มีหนี้นอกระบบเพิ่มขึ้น	มีหนี้ที่เกินกำลังที่จะใช้คืน	ขาดแคลนเงินทุน
-แบบอำเภอยางชุมน้อย	25.0%	4.2%	8.3%	25.0%	45.8%	50.0%
-แบบบ้านชุมคำ	70.8%	.0%	.0%	20.8%	50%	20.8%
-แบบตำบลหนองหมีและตำบลเมืองน้อย	45.8%	.0%	34.8%	37.5%	45.9%	62.5%
-แบบตำบลภูเงิน	33.3%	.0%	33.3%	25.0%	41.6%	8.3%
-แบบตำบลน้ำคำ	17.4%	.0%	4.3%	12.5%	41.7%	39.1%
-แบบตำบลบึงบอน ละคราย และยางชุมนใหญ่	46.3%	4.9%	17.5%	19.5%	53.7%	57.5%
-แบบหมู่บ้านชาดามย์	58.3%	.0%	.0%	8.3%	41.7%	8.3%
-แบบการแลกเปลี่ยนสินค้าแบบหักบัญชี	50.5%	1.1%	18.7%	23.2%	49.4%	35.9%

ที่มา: ประมวลโดยผู้เขียน

จาก 2 กรณีข้างต้น ประมวลและอธิบายผลเฉพาะที่ทดสอบด้วยวิธีทางสถิติแล้ว พบว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญที่ 0.05 ได้ดังนี้

ตารางที่ 27 แสดงลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะที่สำคัญของวิธีการผลิตและการตลาดที่นำไปสู่การบรรลุผล

การบรรลุผลที่สำคัญของนโยบาย	วิธีการผลิตและการตลาดที่อยู่ใน 2 ลำดับแรก	ลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะที่สำคัญของวิธีฯ ที่นำไปสู่การบรรลุผล
ในระดับสูง		
มีต้นทุนที่ลดลง	-แบบตำบลน้ำคำ -แบบตำบลภูเงิน	-มีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวน -เน้นเศรษฐกิจภายในชุมชน จากการเพาะปลูกหลายอย่าง อย่างละไม่มาก และหนึ่งในนั้น ขายผลผลิตหมดในตลาดชุมชน (ริมถนนและอำเภอ) จึงรับผลกระทบจากการตลาดระดับประเทศหรือโลกน้อย -มีการแบ่งการใช้ประโยชน์ที่ดิน หรือ ปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ของในหลวง (แบ่งแปลงเพาะปลูกแบบผสมผสาน) -มีสหกรณ์ผู้ปลูกหอมแดง (ขายปัจจัยการผลิตให้สมาชิกในราคาไม่แพง) -ใช้หัวพันธุ์ของตัวเองเกือบทั้งหมด -หนึ่งในนั้นเป็นชุมชนการเมือง (ภาครัฐต้องการให้เป็นต้นแบบหมู่บ้านเกษตรอินทรีย์ครบวงจร ทุกครัวเรือน จึงสามารถผลิตน้ำหมักชีวภาพไว้ใช้เพาะปลูกได้เอง)
คุณภาพผลผลิตเป็นไปตามเกณฑ์	-แบบหมู่บ้านชาตารมย์ -แบบบ้านชุมคำ	-ไม่ขาดแคลนแหล่งน้ำและมีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวน -มีชื่อเสียงด้านผลผลิตมีคุณภาพมานานแล้ว (ยี่ห้อชาตารมย์กับยี่ห้อชุมคำ) โดยเฉพาะบ้านชุมคำที่มีหัวพันธุ์ขึ้นชื่อ แม้แต่เกษตรกรภาคเหนือยังเข้ามารับซื้อหัวพันธุ์จากที่นี่ไปปลูก -เป็นหมู่บ้านการเมือง (ภาครัฐส่งเสริมรอบด้าน โดยเฉพาะชาตารมย์จัดเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตร)
ราคาขายเพิ่มขึ้น	-แบบอำเภอขามน้อย -แบบหมู่บ้านชาตารมย์	- ไม่ขาดแคลนแหล่งน้ำและมีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวน -เป็นชุมชนการเมือง (เกษตรกรปลูกหอมแดงในขามน้อยเป็นฐานคะแนนที่สำคัญที่สุดของเขต 1 ส่วนชาตารมย์เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตร) -หนึ่งในนั้นปลูกเยอะ (ขามน้อยถูกขนานนามเป็น “เมืองหอมแดง”)

การบรรลุผลที่สำคัญของนโยบาย	วิธีการผลิตและการตลาดที่อยู่ใน 2 ลำดับแรก	ลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะที่สำคัญของวิถีฯ ที่นำไปสู่การบรรลุผล
		เพราะปลูกเกือบทุกหมู่บ้านและเกือบทุกครัวเรือน ดังนั้น พ่อค้าเข้ามาในพื้นที่แล้วไม่มีทางที่จะไม่ได้สินค้ากลับไป
ไม่ขาดแคลนเงินทุน	<ul style="list-style-type: none"> -แบบตำบลเงิน -แบบหมู่บ้านชาตารมย์ -แบบบ้านชุมคำ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่ขาดแคลนแหล่งน้ำและมีไฟฟ้าเข้าไปถึงสวน -ใช้หัวพันธุ์ของตัวเองเกือบทั้งหมด - เป็นพื้นที่ที่น้ำไม่เคยท่วมขัง (ที่ราบลุ่มและที่ราบเชิงเขา) - ทั้งชายแห้งและชายสด โดย 2 ใน 3 ชายสดเกือบทั้งหมด - 2 ใน 3 มีลักษณะดินเป็นดินร่วนปนแดง (ดินภูเขา) - 2 ใน 3 มีการเพาะปลูกร่วมกับพืชหลายชนิด (ระดับการพึ่งพาหอมแดงไม่สูงมาก) - 2 ใน 3 มีสหกรณ์ผู้ปลูกหอมแดง - 2 ใน 3 มีศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนพอเพียง - 2 ใน 3 เป็นชุมชนการเมือง (ตั้งเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเกษตร/ มีการจัดเทศกาลหอมแดงที่ระดับ รมช.เดินทางมาเป็นประธาน) - หนึ่งในนั้นมีการตกลงซื้อขายล่วงหน้า
ในระดับตำบล/ล้มเหลว		
มีต้นทุนที่เพิ่มขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> -แบบบ้านชุมคำ -แบบหมู่บ้านชาตารมย์ 	<ul style="list-style-type: none"> -มีการทดลองใช้เทคโนโลยีการผลิตใหม่ๆตลอดเวลา -ปลูกเชิงพาณิชย์แบบเต็มๆ จึงมีการเพิ่มทุนเพื่อเพิ่มผลิตภาพทุกฤดู
คุณภาพผลผลิตไม่เป็นไปตามเกณฑ์	<ul style="list-style-type: none"> -แบบตำบลบึงบอน ละทาย และยางชุมใหญ่ -แบบอำเภอยางชุมน้อย 	<ul style="list-style-type: none"> -พื้นที่ราบต่ำ (มีน้ำท่วมขังบ่อยครั้ง) -ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย -เน้นวิถีเคมีมากกว่าอินทรีย์มานานแล้ว (อาจทำให้ดินเสื่อม) -ซื้อพันธุ์มาปลูกแทบทั้งหมด -ปลูกเยอะและปลูกหลายครั้งในแต่ละปีเพาะปลูก ทำให้เน้นปริมาณมากกว่าคุณภาพ
ราคาขายลดลง	<ul style="list-style-type: none"> -แบบตำบลหนองหมี และตำบลเมืองน้อย -แบบตำบลเงิน 	<ul style="list-style-type: none"> -อยู่ห่างจากตลาดกลางเป็นอย่างมาก (ห่างจากตัวเมือง) ทำให้ราคาซื้อขายต้องหักค่าขนส่งออก (ไม่ว่าจะนำมาขายเองหรือขายให้พ่อค้าช่วยส่วนใหญ่ก็ต้องนำเข้ามาที่ตลาดกลางอยู่ดี) -หนึ่งในนั้น ขายเฉพาะในตลาดชุมชน (ริมถนนและอำเภอ) ทำให้ราคาซื้อขายแตกต่างจากราคาในตลาดกลาง

การบรรลุผลที่สำคัญของนโยบาย	วิธีการผลิตและการตลาดที่อยู่ใน 2 ลำดับแรก	ลักษณะร่วมและลักษณะเฉพาะที่สำคัญของวิถีฯ ที่นำไปสู่การบรรลุผล
ขาดแคลนเงินทุน	<ul style="list-style-type: none"> -แบบตำบลหนองหมี และตำบลเมืองน้อย -แบบตำบลบึงบอน ละทาย และบางชุมใหญ่ 	<ul style="list-style-type: none"> -มีการส่งเสริมหอมแดงและผลิตภัณฑ์หอมแดงเป็น OTOP (สะท้อนว่าการเข้าร่วม โครงการนี้ไม่ได้ทำให้ดีขึ้น ในแง่นี้) - บางพื้นที่ขาดแคลนแหล่งน้ำ (ปัญหาฝายราษีและฝายหวนา) และยังไม่มีการไฟฟ้าเข้าไปถึงสวนหรือมีแต่ยังไม่ครอบคลุม -มีพื้นที่ราบต่ำ (น้ำท่วมขังบ่อยครั้ง) -มีพื้นที่ล้อมรอบ (พื้นที่สำหรับปลูกหอมเป็นการถาวรขึ้นมา) -ส่วนใหญ่ปลูกหอมร่วมกับข้าวและพริก -ลักษณะดินเป็นดินร่วนปนทราย -ส่วนใหญ่ซื้อพันธุ์มาปลูก -ขายแห้งเกือบทั้งหมด -มีวิถีแบบเน้นเคมีมากกว่าอินทรีย์